

JERUZALEMSKA MAJKA BOŽJA NA TRŠKOM VRHU

ZAGREB 1943

JERUZALEMSKA MAJKA BOŽJA NA TRŠKOM VRHU

NAPISAO:

DR RUDOLF HRAŠĆANEC

ZAGREB 1943

TISAK NARODNE TISKARE KAPTOL 27

Dozvolom Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu br. 6156/43.

Odobrenje Hrvatskog Izvještajnog i Promičbenog ureda od 26. lipnja 1943. broj 667-II-1-1943.

PREDGOVOR:

Za krst častni i slobodu zlatnu

Prošli su vjekovi, prohujale su bure i oluje nad hrvatskom nam domovinom, ali je nisu uspjele oboriti i uništiti.

Smrću je posljednjega kralja Petra Svačića hrvatski narod, istina, izgubio kraljevsku obitelj svoje narodne krvi, ali sviest hrvatske državne samostalnosti u hrvatskim pokoljenjima nikada zato nije utrnula.

U banovima iz plemena Šubića, Nelipića, Vukšić-Hrvatinića, zatim u bosanskim kraljevima i u ponosnoj Dubrovačkoj Republici te u cielom redu banova za zagrebačkoj stolici, nastavljali smo svoj hrvatski narodni i državni život.[1] *Zato osobito danas, nakon svih krvavih gubitaka i najvećih potežkoća, u obnovljenoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, s pravom puni zanosa ponavljamo rieči hrvatskoga pjesnika Augusta Šenoe:*

»Mi satrli smo grobu vrata,
Da, još nas ima, još Hrvata.«

Nadnaravnu snagu u svim borbama za obranu svojih narodnih i državnih

[1] Dr Milan Ivšić, Seljačka politika, Zagreb 1936., str. 7. i 8.

prava, svoje *s l o b o d e i č a s t i h r v a t s k o g a i m e n a* našli su *H r v a t i* u *k a t o l i č a n s t v u*, u *ž i v o j k a t o l i č k o j v j e r i.*

Pred dvie se godine navršila tisuću tristota godišnjica odkako su Hrvati po prvi puta stupili u vezu s vrhovnim Poglavarom Katoličke Crkve, tadašnjim Papom Ivanom IV., rodom iz Dalmacije, i prigrlili katoličku vjeru. Godine je, naime, 641. Papa Ivan IV. Hrvatima, koji su još onda bili pogani, poslao izaslanstvo s opatom Martinom na čelu da, snabdjeven bogatim novčanim sredstvima odkupi što više robova. Robova je u ono vrieme svagdje bilo, pa i na novom hrvatskom području. Među njima su bili i kršćani, Romani, koje su Hrvati u stanju robstva zatekli. Tim je biednicima htio pomoći Papa Ivan IV. Poslanstvo je Papino odkupljujući robove svagdje propoviedalo Isusovu nauku i pokrštavalo Hrvate. *P r i m i v š i s v e t o k r š t e n j e i k a t o l i č k u v j e r u o p r e d i e l i o s e h r v a t s k i n a r o d v e ć t a d a, u p o č e t k u s v o j e p i s a n e p o v i e s t i, z a k r š ć a n s k u u l j u d b u, k o j a j e B o ž a n s k o m s t v a r n o š ć u p r e o b r a z i l a s v i e t i s v o j i m n a r o d i m a z a j a m č i l a s i g u r n i o b s t a n a k.*[2]

Hrvatstvo i katolicizam idu uzporedo od najranijih dana hrvatske narodne prošlosti. To su već u prvom početku *d v a n a j s v e t i j a, b i t n a i n e d j e l j i v a p o j m a* za hrvatske staleže i sveukupni hrvatski narodni i državni život. Hrvatski vladari: knez Branimir, kralj Tomislav, Petar Krešimir i Zvonimir znadu to veoma dobro pa zato istovremeno učvršćuju hrvatski nacionalni i državni bitak, najužu povezanost s Crkvom i srdačnu uzajamnost s njezinim vrhovnim Poglavarom u Rimu.

[2] Hrvatski biskupi svom Hrvatskom narodu prigodom 1300 godišnjice njegovih prvih veza sa Sv. Stolicom, Zagreb 1939., str. 10. i 11.

Hrvatska je narodna i vjerska katolička sviest došla do osobitog izražaja u mnogogodišnjim borbama s Turcima. K r s t č a s t n i i s l o b o d a z l a t n a bili su prvi i najveći ideali minulih hrvatskih velikana, skupina i pokreta. Hrvati su se borili u znaku križa, u znaku su križa izdržali i pobjeđivali. Za turskih su provala Hrvati predstavljali čvrsti bedem, koji turska sila nije nikada porušila. Hrvati su bili, kako ih zove Papa Lav X. 1519. god., predziđe kršćanstva (antemurale Christianitatis). Svojim su prsima i krvlju zaustavljajući tursku bujicu obranili zapadno-kršćansku uljudbu i time na zahvalnost zadužili srednje evropske narode i države. Danas će hrvatski narod u svojoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj također pobjeđivati, ako se bude borio u znaku križa i ako na kršćansko-katoličkim temeljima bude izgrađivao svoj novi narodni i državni poredak.

Primivši katoličku vjeru Hrvati su postali dionicima svih onih duhovnih dobara i milosti, koje je Krist ostavio u baštinu Crkvi Katoličkoj. Postali smo dionicima svetih sakramenata, po kojima se rađa, oživljuje i buja nadnaravni život i stvarnost milosti. Po kršćanstvu smo saznali za uzvišeni ćudoredni red pravednosti i ljubavi prema bližnjemu, koji je temeljnica družtvenoga i gospodarskoga blagostanja. Crkva nas je poučila o Bogu, našemu Gospodaru i konačnoj svrsi. Ona nam je otvorila prve stranice svoje poviesti i upoznala nas sa svojim Božanskim Osnivačem, Isusom iz Nazareta, Spasiteljem svieta, i Njegovom svetom Majkom, Marijom. Crkva nam je

izticala moć Marijinog materinskog posredničtva, k Njoj nas je slala, da Joj izkažemo najveću čast iza dragoga Boga i da Je zamolimo za pomoć. Narodi su oćutjeli snagu Marijina posredničtva, pa su zato Njoj u počast i Njoj u znak zahvalnosti prikazali plodove svoga uma, srdca i umieća. Najočitiji dokaz žive vjere, poštovanja i ljubavi prema Majci Božjoj su mnogobrojna Njezina svetišta razasuta diljem kršćanskoga svieta. Marija je osobitim znacima, čudesima, potvrdila svoju želju, da joj kršćani u većoj mjeri hodočaste i izkazuju svoju pobožnost na posebnim mjestima i u posebnim svetištima. Upravo na tim posebnim mjestima Ona dieli vjernome puku obilje pomoći i milosti.

Štovanje Majke Božje je sastavni dio katoličanstva. Hrvati su to shvatili i Majku Božju uviek revno štovali. Za najtežih su vjerskih i narodnih vrenja i kriza po Marijinom zagovoru primali potrebnu duhovnu jakost i utjehu. Majci Božjoj na čast izgradili su i Hrvati u svojoj Domovini nekoliko osobitih Marijinih kuća, Marijinih svetišta, kamo hrle u zanosu noseći svoje suze i svoje radosti, svoje griehe i svoje molitve. Takvo Marijino svetište je u Bistrici, na Trsatu i svetište Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu kraj Krapine.

Svrha je ovoga djelca prikazati kratku poviest svetišta Jeruzalemske Majke Božje, zatim opisati samo svetište, iztaći plodove pobožnosti prema Jeruzalemskoj Majci Božjoj i tako Njezine vjerne hodočastnike potaći na još gorljivije i srdačnije štovanje.

Pisac

PRVI DIO:

KRAPINA NEKADA I DANAS

Svaki je kraj i svako je mjesto u svome poviestnom razvoju kao i u sadašnjosti podvrgnuto različitim uplivima svoje bliže i daljne okoline. Za seoba naroda i društvenih prevrata prevladavaju na životnoj pozornici one društvene skupine i oni narodi, koji su jači, ali ne jači tjelesnom snagom, nego jači prosvjetom, ćudorednim životom i naprednim gospodarstvom. Grčka je na pr. uljudba nadvisila rimsku, a Rim je primajući vjeru i bogove pobieđenih naroda svoga carstva postao središtem zabluda i pokvarenosti čitavoga tada poznatoga svieta. Pobieđeni su poganski narodi svojim ćudoređem primivši zatim kršćansku vjeru i uljudbu, postali pobjednici.

Svako i najmanje selo imade svoju prošlost, koja je u uzkoj vezi s prošlošću obližnjih mjesta, krajeva i čitavoga naroda. Svako je, naime, i najzabitnije mjesto svojim vjerskim, društvenim i gospodarskim životom uklopljeno u sveobći narodni život i, što više, u svakom pogledu sastavni dio narodne zajednice. Tako je i maleno zagorsko selo Trški Vrh sa svetištem Jeruzalemske Majke Božje u najužoj vezi sa životom i poviešću trgovišta Krapine i čitavoga Hrvatskoga Zagorja. Zato se u kratkim potezima zaustavljamo najprije na onim ostatcima iz najsta-

rijih vremena krapinskoga kraja i samoga trgovišta Krapine, koji privlače pažnju i interes svakoga stranca, svakoga putnika i svakoga hodočastnika.

Spomenici iz pradavne prošlosti

Krapina se s obližnjim selima smjestila u srdcu Hrvatskoga Zagorja. Leži u kotlini kroz koju protječe rječica Krapinica. Jedni su od zagorskih krapinskih domova poredani u ravnici uz Krapinicu, a drugi su bez reda razzasuti po bregovima i brežuljcima, koje je ruka Stvoriteljeva u obilju razbacala po čitavom Hrvatskom Zagorju. Krapinskoj pak okolici pružaju ti brežuljci i brda osobitu ljepotu i čar.

Na sjevernoj se strani Krapine uzdiže tamno zelena Strahinšćica (vis. 847 m.), koja svojim ponosom i blagošću privlači poletne i požrtvovne planinare. Na desnoj obali Krapinice, blizu samoga mjesta Krapine, stoji brdo Josipovac, koje se prije zvalo Vrbovac. Izpod Josipovca, također na desnoj obali potoka Krapinice, nalazi se Kneippovo lječilište. Iza Kneippovog lječilišta preko puta je glasovita spilja, u kojoj je profesor Gorjanović-Kramberger između god. 1895. i 1905. izkopao kosti i ostatke kulture krapinskoga pračovjeka. Ovi nam ostatci svjedoče, da je kraj, gdje je danas gradić Krapina s obližnjim selima, bio nastavan već u najstarije doba ljudske prošlosti.

Naučenjaci su proučavajući spomenute kosti i kulturne ostatke ustanovili, da je krapinski pračovjek živio u pradavno, tako zvano starije kameno doba (paleolitik). To je doba obilježeno veoma toplom i vlažnom klimom, kakvu danas imadu Afrika i južna Azija. Prašume je tadanje Evrope nastavala najveća kopnena životinja, što je ikada živila na zemlji, stari slon (Elphas antiquus). Bio je visok do 5 m. Zatim nilski ili potočni konj i spiljski medvjed.[1] U spilji su krapinskog pračovjeka nađene i kosti staroga slona i spiljskoga medvjeda. Pronađeni su ostatci od kamenoga oruđa, koje je obrađeno surovo, bez izrazitih oblika, ali uviek tako, da je okvrcano samo na jednoj strani te očito daje prednost šiljcima. Prema obliku i znacima svoga kamenoga oruđa ubraja se krapinski pračovjek u doba najstarije poznate predhistorijske kulture (Premousterien).

Na temelju izkopanih kostiju odgonetnuše naučenjaci u glavním crtama i tjelesni oblik krapinskoga pračovjeka. Bio je to čovjek malenoga do srednjega rasta, nizka čela, debelih nadočnih kostiju, veoma jakoga zubala i nešto izbočenoga donjega diela lica. Slične tjelesne osebine imadu i današnji Australci. Uza sve to, što je krapinski pračovjek tako izgledao, on je bio podpun čovjek, tjelesno i duševno biće. Imade mlađih australskih naroda s još surovijim izgledom lica. Oruđe krapinskoga pračovjeka nam svjedoči, da je imao razviene duševne sposobnosti, sposobnosti razuma i volje. On je znao i vatru po volji proizvoditi okrećući štapić od tvrđega drva u rukama ili pomoću lika u plitkoj rupi mekana i suha drva. Znao je, dakle, pronaći i postaviti uzrok, kojim je proizveo namjeravanu i željenu posljedicu. Bio je veoma pametan. Krapinski je pračovjek ili krapinski Neandertalac imao i živu vjersku sviest. Iz nađenih se opaljenih kostiju zaključuje, da je spaljivao svoje mrtvace. Međutim nam o vjeri iz doba krapinskoga pračovjeka više govore njegovi suvremenici.

Švicarski je naučenjak Emil Bächler odkrio u švicarskoj dolini Tamina u spilji Drachenloch oruđe od kamena, koje se sasvim podudara s oruđem krapinskoga pračovjeka. Nađeno je oruđe i oružje ne samo od kamena, nego i od kostiju. Na nekim su mjestima uočene veoma pomno odabrane i spremljene kosti spiljskoga medvjeda, osobito kosti lubanje i velike nožne kosti. Takve su kosti pronađene i u kamenitim škrinjama. Istovremeno je slične nalaze pronašao i bavarski predhistorik Konrad Hormann u spilji Petershöhle

[1] Dr Aleksandar Gahs, Krapinski čovjek i njegovi suvremenici, Zagreb 1928., str. 1 i 2.

u Bavarskoj. Oba su ova naučenjaka protumačila svoje nalaze kao ostatke bogoštovlja stanovnika tih dvaju krajeva Evrope, koji su stanovnici po svojem oruđu suvremenici krapinskoga pračovjeka. Bächler zove te ostatke »primitivnim lovačkim i žrtvenim kultom«, u kojemu se uviek nalaze najveće i najljepše lubanje i nožne kosti.[2] To se pak podudara s načinom prastaroga žrtvovanja, kada je najvrjednija stvar bila predmetom žrtve. Tako su ove kosti svjedoci vjerskih misli i težnja predhistorijskog čovjeka. Predhistorijski je čovjek prinosio prvo najbolje i najljepše za žrtvu Najvišemu Biću, prinosio je žrtve prvima.

Nauka je na temelju kostiju i kulturnih ostataka krapinskoga pračovjeka i njegovih suvremenika utvrdila, da su krapinski pračovjek i njegovi suvremenici razumna, družtvena i vjerska bića, t. j. podpuni ljudi. Time su pobieni oni (evolucionisti), koji su krapinskom čovjeku niekali čovječje dostojanstvo htijući ga tako podpunoma izjednačiti sa životinjom. Krapinski nas pračovjek vodi u najudaljeniju prošlost čovječanstva govoreći nam, da je čovjek u pradavno doba rado izabirao, nastanio se i trajno ostao u divnom krapinskom kraju.

U blizini Krapine, u selu Mihaljekovom Jarku, izkopani su 1895. god. Jupitrovi žrtvenici, što svjedoči, da je ovaj kraj i u rimsko doba bio naseljen.

Nasuprot se brdu Josipovcu, na lievoj strani Krapinice odmah iznad gradića Krapine nalaze ruševine staroga grada Krapine. Josipovcu pak na jugu na desnoj obali Krapinice diže se brdo Šabac, koje se prije zvalo Veternica ili Bobovje. O ta tri brda: Josipovac, brdo staroga grada Krapine i Šabac, vezana je čuvena priča o Čehu, Lehu i Mehu, legendarnim osnivačima Češke, Poljske i Rusije.

Stara predaja veli, da su na spomenuta tri brda (Josipovcu, brdu staroga grada Krapine i Šabcu) u odjelitim gradovima stanovala tri brata sa sestrom. Braća su se zvala: Čeh, Leh, Meh (Rus). U ono su vrieme bili gospodari ove zemlje Rimljani. Braća su se dogovarala, kako bi se oslobodili rimskoga

[2] N. dj. str. 11.

gospodstva, ali ih je sestra izdala rimskom namjestniku. Braća ipak navale na namjestnika te ga ubiju, a sestru zatim saziđu u jednu kulu. Videći, da ne će moći odoljeti rimskom caru, izsele se iz rimske države na sjever i utemelje slavenske države: Čeh Češku, Leh Poljsku, a Meh (Rus) Rusiju.

Tragove priče o trojici braće nalazimo i kod raznih sredovječnih čeških i poljskih pisaca. Neki hrvatski povjestničari (F. Šišić) drže, da su tu bajku od čeških i poljskih ljetopisaca preuzeli dalmatinski i hrvatski pisci koncem XVI. stoljeća, a popularnom i tobože narodnom pričom, da je u Hrvatskoj učinio u XIX. vieku Ljudevit Gaj. Priča da nema nikakve historijske istine ili bar neke jezgre, no ipak je bistro svjedočanstvo o živoj sviesti slovenske srodnosti već od XII. vieka dalje.[3]

Drugi, jednako uvaženi hrvatski posvjetničari (Stj. Krizin Sakač D. I.), uzpoređujući krapinsku priču sa sličnom kijevskom i armenskom pričom na temelju jakih dokaza tvrde, da je krapinska priča prava domaća biljka, a samo joj je sjeme iztočnjačko preneseno seobom naroda iz Kijeva u Hrvatsko Zagorje.[4] Sličnih priča imade u svemu pet. Okostnica im je ista, dok se sadržaj mienja prema mjestnim prilikama. U svima se spominju tri mužka lica i jedno žensko. U kijevskoj se priči sestra zvala Lubed-Labudica. U armenskoj se priči sestra uobće ne spominje, ali se izvodi iz starih armenskih družtvenih prilika i jezika, a znači »Karapet« ili Labud žena, koja je predstavljala neko žensko božanstvo, žena proročica, čije je djelovanje bilo u vezi s vodom i s pticom labudom, simbolom proročtva.

U Kijevu, gdje je krštenje provedeno tek u XI. vieku, pretvorila se »Karapet« u »Lybed«-Labudica. Spomenuti povjestničar (O. Sakač) drži, da se ta »Karapet« iza seobe Hrvata u Hrvatskom Zagorju djelomično pohrvatila: od »Karapet« je nastala »Krapina«, što znači labud djevojka. Kad su Hrvati sa sjevera došli u sadašnji krapinski kraj našli su zgodno mjesto za vršenje donesenog vjerskog štovanja labud-djeve, proročice. Tu je nastalo njezino proročište i tu

[3] Ferdo Šišić, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara, Zagreb 1925., str. 183.

[4] Stj. Krizin Sakač D. I., Krapina, Kijev, Ararat, izašlo u Životu god. XXI., 1940. br. 3.—4., str. 129—149.

je nikla krapinska priča predavana od pokoljenja na pokoljenje. Tek su kasniji pisci unieli motiv svađe sa sestrom i seobu braće na sjever.

Zabačena nam krapinska priča daje prema tome podatke iz prvih početaka hrvatske poviesti. Ona nam razsvjetljuje tamno doba VII. vieka te vjersko stanje jednog diela hrvatskoga naroda prije nego se pokrstio.[5] Krapinski je dakle kraj najuže povezan s hrvatskom prošlošću već onda, kada su Hrvati došavši u ovu zemlju bili još pogani.

Pisane viesti o Krapini do danas

U sačuvanim se pisanim spomenicima iz hrvatske poviesti Krapina prvi puta spominje zajedno s Okićem i Podgorjem god. 1193. Tada je u Hrvatskoj i Ugarskoj vladao kralj Bela III. Nešto se kasnije, god. 1222., govori o krapinskoj županiji, kojoj je bilo glavno mjesto Krapina. Postoji i listina iz spomenute 1222. god., u kojoj je zapisano i ime ondašnjega župana krapinskoga: Petar »comes de Crapuna«.[6] Najstariji inače vlastnici grada Krapine, za koje se znade, bijahu ugarski i hrvatski kraljevi. Tako je god. 1347. njegovim vlastnikom kralj Ljudevit I. Kralja Ljudevita I. nasliedi kćerka mu Marija, udata za Sigismunda Luksenburškoga. Hrvati su međutim pristali uz napuljske Anžuvince. Sigismund je imao mnogo brige, dok je primirio Hrvate. U tim mu težkim borbama pomognu knezovi Celjski. Sigismund

---

[5] N. mj. str. 139.

[6] Dr Stjepan Ortner, Povjest gradine i trgovišta Krapine, Zagreb 1899., str. 28.

ih zato obdari bogatim kraljevskim imanjima u Hrvatskoj. God. 1397. darova celjskomu knezu Hermanu, sinu Hermana Celjskoga i kćeri bosanskoga kralja Stjepana Tvrtka, neke hrvatske gradove, među njima i Krapinu sa svim njezinim pravima, zemljama i selima. Knezovi se Celjski od sada zovu i »Zagorski«.

Iza grofova Celjskih postade vlastnikom grada Krapine hrvatski ban Vitovac. Njemu podieli kralj Fridrich naslov »barun od Krapine«, a god. 1459. primi i povlasticu da smije kovati novac. Isti kralj Fridrich dade za godinu dana (1460.) Vitovcu i naslov »grofa Zagorskoga«. Za bana se hrvatskoga Vitovca znade, da se s kraljem Matijom Korvinom iztaknuo u borbi protiv turaka pod gradom Jajcem 1463. Kralj mu Matija zato 1464. izdade povelju, kojom ga potvrdi vječnim županom zagorskim i vlastnikom svih gradova, koje je do onda posjedovao. Poslije smrti bana Ivana Vitovca preuzeše bogatu otčevu baštinu tri sina. Kad su sinovi Vitovčevi pristali uz cara Fridricha III., oduzme im kralj Matija sve gradove, među njima i Krapinu, te ih daruje svome nezakonitom sinu Ivanu Korvinu.[7]

Godine je 1486. bila za uviek dokinuta krapinska županija. Njezino je područje pripojeno županiji varaždinskoj. U to doba upravlja Krapinom Jakob Sekelj. Ivan je Korvin veoma rado boravio u Krapini osobito poslije ženitbe s Beatricom Frankopankom. Dvanaestoga listopada 1504. umre od posljedica iza izgubljene bitke s Turcima kod Knina Ivan Korvin te bude pokopan u Lepoglavi.

---

[7] N. dj. str. 36. i sl.

Beatrica se Frankopanka uda po drugi puta za Đuru od Brandenburga. On proda grad Krapinu jaačkom banu Petru Kegleviću, a ovaj opet Mihajlu Jambrekoviću. Po kćerci Jambrekovićevoj, koju je oženio, postade novim vlastnikom Krapine Luka Sekelj, vrhovni zapovjednik Hrvatske i Slavonske krajine. Nakon velike svađe proda on Krapinu braći Keglevićima, ali je konačno kralj Rudolf II. darova banu Ivanu Draškoviću. Za banovanja je Ivana Draškovića zasiedalo u Krapini pet hrvatskih sabora: god. 1598., 1599., 1600., 1605. i 1607., koji su ponajviše viećali o obrani od Turaka.

Prigodom su svađa između Sekelja i Keglevića iza seljačke bune Krapinci izgubili svoj pečat. Novi im je 1588. potvrdio kralj Rudolf II. Taj je novi pečat srebrn, na njemu su 3 kule s krunama od tesana kamena i nadpisom: S/igillum c/i/vium de Crappina e/st, t. j. pečat građana Krapine. Pečat se još i danas čuva na občini trgovišta Krapine.

Tečajem su XVIII. stoljeća još uviek gospodari grada Krapine Keglevići. Kako ga nisu popravljali i držali u redu, podliegao je sve više zubu vremena te je počeo propadati.

Poslije prieđe Krapina nasljedstvom u vlastničtvo obitelji Lichtenberga, a u novije doba u vlastničtvo barunice Ottenfels-Geschwind, koja ostatke grada dade 1882. obnoviti. U ovom posljednjem popravljenom obliku stoji grad Krapina i danas. To je zgrada, koja se ističe između razvalina. Franjo barun Ottenfels daruje god. 1919. gradinu krapinskoj občini. Od staroga su grada tu još samo ostatci zidova, po kojima se jedva može odrediti topografija nekadašnje slavne Krapine. Jedino, što će prkositi ljudima i vremenu, je »pivnica«, visoka i prostrana prirodna spilja u utrobi brda.[8]

Slobodno kraljevsko poveljno Trgovište Krapina

Postanak je današnjega trgovišta Krapine mala slika, kako su tečajem srednjega vieka oko iztaknutih gradova i tvrđava nastajala današnja veća mjesta i gradovi. U hrvatskim krajevima još do god. 1848. vlada feudalni družtveni i gospodarski sustav. Plemići su, zemaljska gospoda, na uzvisinama podizali tvrde gradove. U našim hrvatskim krajevima napose zato, da se osiguraju od turskih navala. U tim je gradovima bila vojska i priličan broj radničtva. Radnici i obrtnici sagradivši kuće uz gradske zidove, bavili su se čitavim nizom zanimanja. Tako su nastali »donji gradovi«. Žitelji su se »donjih gradova« dovinuli do znatnoga gospodarskoga blagostanja i družtvenoga položaja. Što više, oni su se razvili u novi stalež — građanski. Građanski je stalež prvotno obrtnički stalež. Na sličan se način razvilo i današnje trgovište Krapina u dolini izpod grada Krapine s obadvie strane potoka Krapinice. Vlastnici su grada Krapine vladali i trgovištem i o njima je ovisilo hoće li Krapinci imati više ili manje slobode i pravice. Tako je osobitim pravicama obdario krapinsko trgovište kralj Ljudevit I., kad je boravio u Zagrebu 1347. god. Kraljeva povelja već tada jamči Krapincima znatnu autonomiju, koja je pogodovala razvoju

[8] J. Modestin, Krapina. Stanojevićeva Nar. Encikl. S. H. S., knj. II.

trgovačkog, obrtničkog i poljodjelskog života. Trgovište je samo sebi biralo sudca osim u slučajevima tatbine, nasilja i ubojstva, kada su sudili kastelani grada Krapine. Od novih svojih gospodara (grofova Celjskih, bana Vitovca, kralja Matije Korvina, Ivana Korvina i dr.) traže Krapinci i dobivaju potvrdu svojih pravica.

Trgovište Krapina je tečajem XVII. st. sve više napredovalo u trgovini i obrtu. Dokinućem feudalnog sustava postaju seljaci u većoj mjeri gospodari zemljišta i prelaze u samostalna i slobodna zvanja, čime se povećavaju obrtnički, radnički i trgovački redovi. U takvim družtvenim i gospodarskim prilikama prima trgovište Krapina današnji izgled.

Školstvo se u Krapini počelo razvijati u drugoj polovici XVII. stoljeća. Iz izvještaja kanoničkih vizitacija za god. 1665. saznajemo, da je tada bio učitelj svećenik Nikola Fabiančić. Pouku su širim slojevima u glavnom podavali svećenici, jer je jedino plemićima bilo omogućeno plaćati posebne učitelje za školovanje svoje djece. Javnih škola još do onoga vremena nema. God. se 1672. spominje učitelj kapelan Ivan Seny, a iza njega kapelan Juraj Perper. Oni su uz svoju kapelansku službu vršili i učiteljsku. Kasnijih su godina svjetovnjaci izabirani za učitelje i orguljaše. God. je 1868. krapinska trorazredna škola podignuta na četverorazrednu. Današnja je liepa jednokatna zgrada pučke škole sagrađena 1912.[9] Imade 12 učiteljskih mjesta. Pučka škola poučava krapinsku djecu iz svih obližnjih sela.

Šegrtska je, danas: stručna produžna, škola postojala u Krapini već god. 1847., a možda i prije. God.

[9] Spomenica Državne pučke škole u Krapini.

je 1907. otvorena u Krapini realna gimnazija, koju je 1929. dokinulo Ministarstvo prosvjete u Beogradu. Kao nadomjestak za dotadašnju Državnu realnu gimnaziju osnovana je 31. VIII. 1929. Građanska škola, koja je danas u postupnom dokidanju, a nosi naslov: Državna obća niža srednja škola u Krapini. Niža Državna realna gimnazija obnovljena je nastupom Nezavisne Države Hrvatske jeseni 1941. Ženska je stručna škola osnovana u Krapini 1912. Danas se nalazi u zgradi Državne pučke škole.

Za ilirskoga je pokreta nastojanjem Ljudevita Gaja i grofa Draškovića u Krapini veoma rano (1845. god.) osnovana čitaonica. Cilj joj je bio: »Sloga među nama i korist Domovini.« Za bivše je države Hrvatska čitaonica, kao i mnoga hrvatska prosvjetna družtva, prestala raditi. I ona je, međutim, obnovljena nastupom Nezavisne Države Hrvatske u proljeće god. 1942.

D r u ž t v e n i s e ž i v o t trgovišta Krapine tečajem srednjega i većim dielom novoga vieka odvijao slično kao u ostalim gradićima i građovima toga vremena. Osobite su srednjevjekovne organizacije (korporacije) obrtnika pod imenom c e h o v i. Njih susrećemo u gotovo svim evropskim zemljama, gdje se obrt nešto više razvio.

Uredbe su cehova u glavnom svagdje slične. Obrtnici se manjih mjesta i trgovišta udružuju po primjeru svojih staležkih drugova u većim gradovima. Uredbe cehova zaštićuju pravednim propisima probitke majstora, pomoćnika i djetića. U organizaciji je postojao međusobni nadzor, međusobna pomoć i međusobna sigurnost. S djetićima se nije postupalo nečovječno. kako to na žalost često biva danas. Naučnici su u obiteljima gledani kao pravi njezini članovi. Majstor pomoćnika nije mogao samovoljno odpustiti. Razloge su za odkazivanje službe iztraživala dva pomoćnika i četiri majstora, čuvara kotara. Korporaciju je prožimao kršćanski

duh, duh iskrenoga bratstva, djelotvorne ljubavi i međusobnog izpomaganja. Članovi su ceha bili dužni plaćati stalne doprinose u zajednički fond, iz kojega su fonda primali pomoć siromašni zanatlije. Nije samo život pojedinca bio postavljen na jaku vjersku osnovicu, na sviest podpune ovisnosti o Gospodinu Bogu, već je čitava zajednica svoje unutrašnje odnose ravnala načelima zakona Božjega i smjernicama Crkve. Korporacije, cehovi, su kao cjelina i zajednica, ostajali poslušni Crkvi i uviek se utjecali njezinoj materinskoj zaštiti služeći se nadnaravnim sredstvima, koja je njoj u baštinu ostavio Gospodin Isus. Ceh je imao svoga zaštitnika, patrona. Njemu su obrtnici, članovi ceha, s osobitim povjerenjem i pouzdanjem upravljali svoje molitve. Svetkovinu su svoga patrona proslavili zajednički i svečano prisustvujući najprije službi Božjoj u crkvi, a potom na svojim sastancima. Ova uzajamnost vjerskoga i družtvenoga života u srednjevjekovnom obrtničkom, kasnije građanskom, staležu, dala je jaka obilježja propisima i stvarnoj primjeni radnih odnosa. Jer se u pomoćniku i naučniku gledao i poštivao čovjek, slika Božja, diete Božje, poštivao se i njegov rad. U tom je temeljna razlika između korporativnih zasada o uređenju družtva i onih na kojima počiva kapitalističko, glavničarsko, družtvo i poredak. Ceh je bdio nad probitcima zajednice i nad probitcima radnika, te ih je povezivao u sklad, u kojem su imale prednost stvarne zasluge, a ne sreća. Pravednost je imala vladati u osjetljivim odnosima dnevne plaće. Radilo se u miru. Zajedničko dobro članova ostvareno napredkom zanata je briga, kojom su prožeti propisi korporacije. Dakako da je ovako uređen družtveni i vjerski život obrtničkoga staleža veoma utjecao na sveukupni družtveni život pojedinih naroda u srednjoj Evropi. Korporacije, cehovi, imali su u stvarima obrta samoupravu, što su im je podjeljivali kraljevi svojim povlasticama. Takvih starih potvrđenih cehovskih povlastica nalazimo u mnogim hrvatskim gradovima i trgovištima, na pr. u Zagrebu, Križevcima, Varaždinu i drugdje.

Kako saznajemo iz krapinskih zapisnika, bilo je u Krapini veoma rano obrtnika raznih vrsti, osobito mesara, kamenara, kožara, čizmara, pekara i kovača. Da su krapinski kamenari imali svoju udrugu, vidi se u zapisniku od god. 1708. God. 1837. mole krapinski čizmari, postolari, kovači, bačvari, stolari, košarači, mesari, kolari, draguljari, tesari, klesari, lončari, kožari, zidari, tkalci, češljari, graditelji, bravari, sedlari, mlinari i pekari kralja Ferdinanda V., da bi potvrdio sve članke njihova cehovskoga reda, te o tom izdao povlasticu, koja će vriediti za njih i za sve njihove nasljednike. Kralj je Ferdinand V. ovu molbu krapinskih obrtnika potvrdio i odobrio 5. svibnja 1837.

Cehovi su dugo vremena bili moćni i veoma koristni činbenici staležkoga i narodnoga života. Obrtnim su zakonom od 1845. izgubili cehovi u Hrvatskoj svaki uplih na zanat i na odgoj i osposobljavanje naučnika. Nastupa sloboda obrta i liberalno kapitalističko gospodarstvo, koje je organizacije maloga obrta sasvim potisnulo. Krapinski se ceh 1863. razdvojio u dva: u hrvatski i njemački. U spomenutim je novim družtvenim i gospodarskim prilikama krapinski »hrvatski« ceh sasvim prestao, dok se »nemški« pretvorio u »zanatlijsko-pripomoćno-pogrebno družtvo«.

Pod obćim snažnim uplivima prosvjetnih, družtvenih i gospodarskih prilika koncem XIX. i početkom XX. stoljeća mienja se i život Krapine i njezine okolice. Iznašašće stroja i njegova upotreba u priradu, dolazak veleobrta, zahvata, istina nešto kasnije, ali veoma osjetljivo i život hrvatskoga Zagorca u krapinskom kraju.

Stvoritelj je upravo ovaj kraj obdario osobitim prednostima u bogatstvu ruda i šuma te brežuljcima veoma prikladnim za vinogradarstvo i voćarstvo.

Poznato je, da od svih krajeva Hrvatske i Slavonije Zagorac i Međumurac imaju najjaču obitelj, tu

prvotnu i temeljnu stanicu narodne zajednice. Hrvatsko se Zagorje i Međumurje do sada najuspješnije odhrvalo crvu biele kuge, koji nemilosrdno raztače ćudorednu, družtvenu i nacionalnu jezgru hrvatskoga naroda. Zbog veće napučenosti, nenaprednog i neorganiziranog družtvenog i gospodarskog života morao je mnogi Krapinčanin napustiti svoj pitomi i divni kraj te se u borbi za goli život, svoj i svoje obitelji, preseliti u koji manje napučeni dio Hrvatske. Struktura je krapinskoga družtva i gospodarstva, kako se ukazuje u postupnom razvoju tečajem XX. vieka, veoma zanimljiva i poučna.

Zagorci su Krapine i krapinskoga kraja razsijani po selima s malim skupinama kuća i kućica, s brojnim obiteljima na malenim gazdinstvima i posjedima.

Ti se posjedi još i danas, na žalost, ciepaju i diele ne samo na pojedina jutra, nego često puta i na slogove. Ovakvoj razornoj i štetnoj pojavi imovinskih prilika pogoduje zagorski jal, pravdaštvo i široka mogućnost rimskog imovinskog prava, koje ne odgovara hrvatskim družtvenim i imovinskim odnosima, kao ni uobće hrvatskoj pravnoj sviesti. Krapinski se Zagorac prije dolazka veleobrta bavio, kako smo iztakli, malim obrtom i njime uz svoje neznatno gospodarstvo u kućici, vrtu, voćnjaku i vinogradu namicao sredstva potrebna za život. Kad se u Krapini i krapinskoj okolici počela razvijati drvena industrija (Đurmanec, Žutnica s pilanom od 1910. god., a s tvornicom pokućtva od 1919.), kopanje ugljena (Radoboj, Krapina, Hlevnica), tekstilna industrija (u Žutnici od god. 1926. na mjesto spomenute tvornice pokućtva), industrija peći i štapova (Krapina), veliki

je dio žiteljstva Krapine i krapinskoga kraja najmio svoju radnu snagu ulazeći pomalo u radne veleobrtne odnose i stvarajući posebni tip Zagorca, seljaka-radnika. Zagorac, seljak-radnik, je nešto sasvim drugo od velegradskog radnika-bezkućnika, proletarca. Ako ništa drugo, on, zagorski domaći radnik, imade svoju kućicu (svoju potleušicu) i krpicu zemljišta, kakvi takvi vrtić. Pod večer, ako je dodieljen na noćni rad, ili svakoga jutra polaze radnice i radnici iz največeg diela zagorskih domova u tvornicu i ugljenokop, da svojom zaradom namaknu ono, što im za potrebe njihova dnevnoga života zemlja i njihov mali prirad ne mogu pružiti. Krapinski je kraj svojim prirodnim bogatstvom kao stvoren za područje veleobrta. Upravo to, što krapinski Zagorac ostaje trajno vezan uz svoju kućicu i komadić zemlje u Zagori, Podgori, Žutnici, Dolićima, Tkalcima, Bobovju, Pristavi i Mihaljekovom Jarku, ostaje kao siguran zalog, da se ne će proletarizirati, da ne će postati kozmopolit, već na bogatstvu svoje rođene grude popraviti i osigurati svoj život i obstanak. Ako se prikladnim i brzim mjerama učvrsti i poveća napose u krapinskom kraju veleobrt, pridonieti će se najviše riešenju zagorske prenapučenosti. Druga veoma važna okolnost, koja bi poboljšala zagorske životne prilike, je organizacija zadrugarstva. Taj oblik suvremenog naprednog i organiziranog seljačkog gospodarskog života nije u Hrvatskom Zagorju još pravo ni započet. Zagorac je ostao osamljen u svome priradu nasuprot organiziranom priradu veleobrtnika. Snažnim zadružnim pokretom, proizvađačkim, vinarskim, voćarskim i pčelarskim zadrugama, čijim proizvodima pogoduje zagorski kraj, zatim nabavljačko-potrošačkim i navjernim zadrugama unio bi

Zagorac u svoj život znatno blagostanje. U nekim su našim krajevima zadrugarskim putem, po raznim gospodarskim udrugama, uvedene napredne grane gospodarstva, bilo u stočarstvu, ratarstvu, vinogradarstvu ili na kojem drugom gospodarskom području.

Da i u Hrvatskom Zagorju zadružni pokret uhvati jaki korien, treba u prvom redu zagorsku seljačku omladinu, osobito zadrugarskim tečajevima, odgajati u zadrugarskom duhu.

Omladini valja dati mogućnost, da oplemeni svoje srdce i prosvietli svoj um te postane sposobna za stvarni rad i vodstvo u zadružnom poslovanju. Zadružno će odgojena omladina u prvom redu u svojem gospodarstvu upotrebljavati napredne metode, a pojedinci će se istovremeno uviek posvećivati i svojoj specialnoj gospodarskoj i zadružnoj struci. Jedino tako mogu postati pravi nosioci novoga zadružnog duha, života i rada. Izpravna načela, koja odgovaraju zagorskim prilikama provađana odgojem, ljubavlju i taktičnom, ali jakom stegom, doniet će i Zagorcu bolje dane.

Od kulturnih je družtava u Krapini danas: Hrvatsko pjevačko družtvo »Zagorac«, Hrvatsko obrtničko družtvo »Gaj«, Kulturno-prosvjetna zajednica HRS-a podružnice u Krapini, zatim je »Čizmarska zadruga« kao ostatak zanatlijsko pripomoćno-pogrebnog družtva, odnosno bivšeg »nemškog« ceha, planinarsko družtvo »Strahinšćica«, Vatrogasno družtvo, družtvo »Dobrotvor«, Štedna obrtnička zadruga, Obća seljačka zadruga i Radničko-namješteničká navjerna zadruga. Veliku i važnu zadaću vrše u Krapini i družtva Katoličke Akcije izgrađujući i učvršćujući svoje članove

u kršćanskom ćudoređu, koje ima biti sol i prvi temelj novoga poredka u Hrvatskoj. To su organizacija hrvatskih katoličkih muževa, katoličkih žena, križara i križarica, te družtvo Marijine kongregacije djevojaka.

Krapinska župa

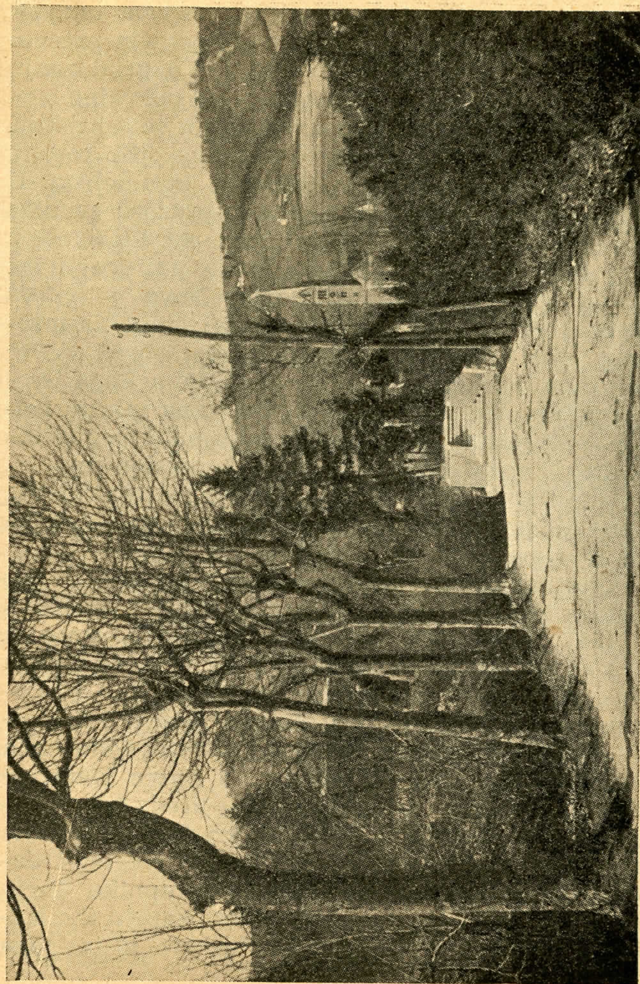
Bez sumnje je krapinska župa najstarija od svih župa zagorskog arhiđakonata. Podataka o tome, tko ju je utemeljio i kada, nema. Veoma vjerojatno, da je postojala već 1193. god., kada se Krapina s Okićem i Podgorjem u sačuvanim poviestnim spisima prvi puta spominje. Spomenute, naime, godine pečujski biskup i »totius Dalmatiae atque Chroatiae gubernator«, Kalan, zapovieda da se zagrebačkom biskupu Dominiku i njegovim nasljednicima daje desetina od svih dohodaka, koje je do tada u Krapini, Okiću i Podgorju ubirao hrvatski herceg. God. 1225. dne 2. lipnja boravi u Krapini kralj Bela III. (IV.). Iz toga zaključujemo, da je Krapina već tada bila znatnije mjesto, pa je veoma vjerojatno imala i svoju župu. Inače se u sačuvanim pisanim spomenicima krapinska župa prvi puta spominje u listini zagrebačkog biskupa Augustina Kažotića od 6. srpnja 1311., gdje je zapisano, kojemu je svetcu crkva posvećena. Crkva je: »Sancti Nicolai de Crapina«. Kasnije, god. 1334., navodi ime krapinske crkve arhiđakon Ivan u »Zborniku povlastica zagrebačkoga Kaptola« riečima: »Item ecclesia sancti Nikolai de Crapina«.

Najvjerojatnije je, da su patronatsko pravo u krapinskoj župi vršili gospodari staroga grada Krapine.

Od god. su 1609. kolatori krapinske župe grofovi Keglevići. Keglevići su svoje imanje prodali grofu Oršiću, a ovaj proda jedan dio imanja grofu Ljudevitu Kulmeru, komu tada kao vlastniku dobra Popovec, nekada sastavnog diela imanja Krapine, pripade i patronatsko pravo krapinske župe.

Ne zna se točno, kada je stara župna crkva sv. Nikole podignuta. Bila je gotskoga sloga, u kojem su se tečajem XIII. stoljeća crkve obćenito gradile. Opisana je u zapisnicima kanoničkih vizitacija u prvoj polovici 17. stolj. Zapisnik od 1639. god. veli, da je čitava crkva bila zidana. U crkvu su vodila dvoja vrata. Pred velikim je vratima na zidanim stupovima stajalo predvorje. Između god. 1677. i 1707. crkva je proširena tako, da su na južnoj strani lađe prigradili pokrajnu lađu. Crkva je imala 6 oltara: u svetištu je bio glavni oltar sv. Nikole, u lađi sv. Matije i sv. Martina, pod lukovima je između glavne i pokrajne lađe bio oltar sv. Ivana Evanđeliste i sv. Franje Ksaverskoga, a u pokrajnoj lađi oltar Sviju Svetih. Već 1805. god. iztiče vizitator u zapisniku kanoničkog posjeta, da je crkva za krapinsku župu premalena. Ta je drevna krapinska crkva na žalost porušena 1901. god., a mjesto nje je od 1901.—1903. sagrađena današnja prostrana župna crkva.[10]

[10] Spomenica, str. 2. i sl.

Pogled na Kalvariju i župnu crkvu s puta prema Trškom Vrhu.

N o v a j e ž u p n a c r k v a sagrađena također u gotskom stilu i na 3 lađe. Glavna je lađa presvođena s 4 nakrstna svoda. Svetište je u produženju glavne lađe. U pazuhu je između desne pokrajne lađe i svetišta smještena sakristija. Nasuprot se sakristije, između svetišta i lieve pokrajne lađe, diže toranj. Glavni je oltar urešen s reljefima 4 evanđelista. U srednjem se, najbogatije urešenom, prozoru svetišta nalazi slika sv. Nikole. Još su oltari: sv. Floriana, u desnoj lađi, Blažene Djevice Marije u lievoj i sv. Josipa na desnoj strani predvorja. Nova je crkva posvećena 27. IX. 1903., što je i zabilježeno na mramornoj ploči uzidanoj na desnom stupu pod pjevalištem ovim riečima: »Crkva ova u slavu Boga Svevišnjega, na čast sv. Nikole, biskupa, na mjestu prijašnje podignuta vlastitim glavnicama i prinosima područne kapele Bl. Dj, Marije Jeruzalemske, sv. Florijana i sv. Triju Kralja te pobožnih darovatelja, slavno je posvećena od zagrebačkoga nadbiskupa Jurja Posilovića 27. rujna 1903.«

Krapinska je župa imala više kapela. Od tih je preostalo tek par njih. U pismu se bana Erdődya god. 1547. prvi puta spominje k a p e l a S v e t e K a t a r i n e. Iz zapisnika se vidi, da je uz tu kapelu stajala ubožnica za siromašne župljane. Kad se počelo raditi na tome, da se u Krapini podigne franjevački samostan, odredi Marija Keglević, žena bana Sigismunda Eurődya, da se kapela Svete Katarine zajedno s vrtovima i brdom Vrbovec preda franjevcima. Ista dobročiniteljica ostavi za gradnju samostana i crkve 1000 ug. for. Njezin sin Franjo Keglević daruje 15. travnja 1641. po svome zastupniku Jurju Gorupu franjevcima ubožnicu i staru kapelu Sv. Katarine s okolišnjim zemljištem. Naskoro je iza toga

sagrađen franjevački samostan i nova crkva posvećena također Sv. Katarini. Nova je crkva podignuta na istom mjestu, gdje je prije stajala stara kapela.[11]

Zapisnici kanoničke vizite od 1665. god. spominju malu drvenu kapelu S v e t e M a g d a l e n e na Tkalcu na istom brdu i nekoliko koraka od kapele Svetih Triju Kralja. Kapela je Svete Magdalene zabilježena posljednji puta u zapisniku od 1726. god.

Još danas postoji na visokom briegu povrh Krapine kapela S v e t i h T r i j u K r a l j a. Prvi puta se spominje 1639. god. Zidana je. Zapisnici vele, da je ta kapela prvotno bila veoma malena, da se sastojala od današnjega svetišta, kome je već prije 1665. dozidana lađa. Kasnije su postupno osim glavnog oltara Svetih Triju Kralja u kapeli podizani pokrajni oltari: oltar Preobraženja Isusova, zatim Majke Božje bez grieha začete i još tri oltara. Od kapela krapinske župe znademo, da je nekada postojala i kapela Sv. Florijana. Ona je bila na sjevernoj strani na kraju Krapine. Budući da je ta kapela stajala na nezgodnom mjestu tik uz glavnu cestu, to je porušena, a Sv. Florianu u čast podignut je u novoj župnoj crkvi liepi pokrajni oltar.

[11] Spomenica, str. 16. i 17.

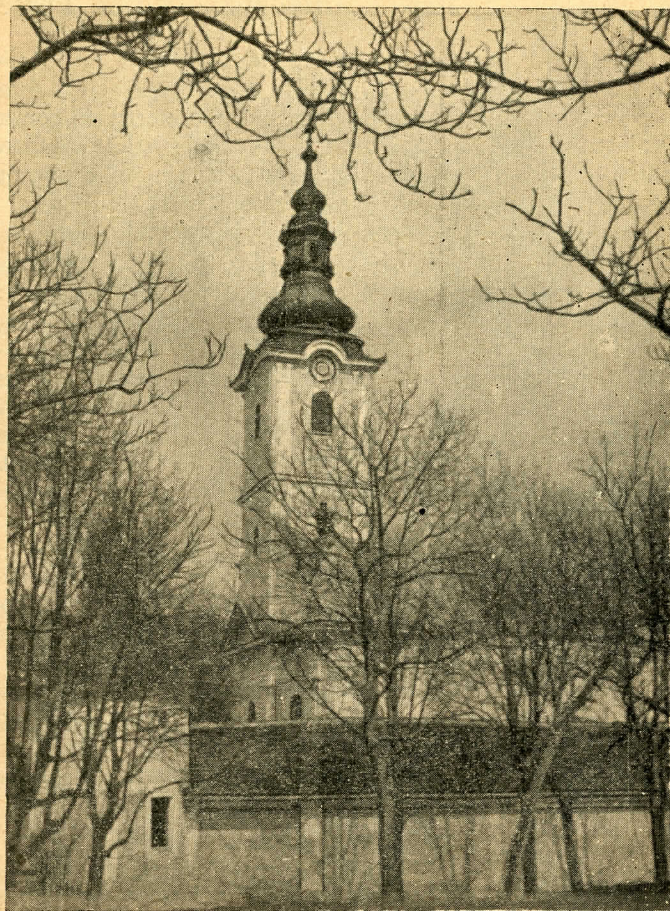
DRUGI DIO:

JERUZALEMSKA MAJKA BOŽJA NA TRŠKOM VRHU

Zagorac je na daleko poznat sa svoje vjere i pobožnosti. Uza sve siromaštvo i prenapučenost Zagorac na pr. i danas pred mnogim hrvatskim krajevima čuva zdravu i jaku obitelj zahvaljujući upravo svojoj visokoj vjersko-ćudorednoj sviesti. Osobiti je dokumenat vjere i pobožnosti Krapinčana prema Blaženoj Djevici Mariji zavjetna kapela, zapravo zavjetna barokna crkva, Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu.

Četvrt sata od župne crkve nad Krapinom diže se brežuljak obrasao kestenjem i hrastovima, a naokolo ukrašen bielim zagorskim kućicama, Trški Vrh. Najljepši ures sela i brežuljka Trški Vrh je spomenuta crkva Jeruzalemske Majke Božje.

Bilo je to u osamnaestom stoljeću, u doba, kada su se u čitavoj Hrvatskoj svećenstvo, plemstvo i puk natjecali, tko će više pridonieti za gradnju kakve kapele ili crkve te uobće za kakvu dobrotvornu svrhu. Crkveni je slog iz toga vremena, barok, odraz vjerskog života i težnje za nečim bujnim i novim. To se pokazalo i u postanku spomenutoga prošteništa. Sam je neposredni postanak zavjetne crkve na Trškom Vrhu u najužoj vezi s čudotvornim kipom Jeruzalemske Majke Božje, koji se nalazi na glavnom oltaru.

Zavjetna crkva Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu.

Kip Jeruzalemske Majke Božje

Jedna od najstarijih krapinskih obitelji su Balagovići. S tom su obitelji unatrag više od dva i pol stoljeća povezani početci pobožnosti prema Blaženoj Djevici nazvanoj »Jeruzalemska Majka Božja«, kao i postanak današnje zavjetne crkve i prošteništa na Trškom Vrhu.

Sredinom su 17. stoljeća od obitelji Balagović živjela u Krapini dva brata: Stjepan i Nikola. Nikola je kao građanin krapinski ostao trajno u Krapini. Živio je u svojoj kući, koja se nalazila na Trškom Vrhu pokraj obćinskoga puta. Stjepan nije bio vezan na obitelj, pa je pošao u sviet. Boraveći nekoje vrieme u Pragu, glavnom gradu Češke, odluči sasvim se posvetiti Bogu te stupi u red sv. Franje i to u samostan Marije Sniežne. Nije bio svećenik, već brat laik. Primi i novo ime Joakim. U franjevačkom samostanu Marije Sniežne u Pragu proživi više godina. Svoje se Domovine nije za uviek mogao ni htio odreći, pa zamoli poglavare, da mu dopuste prieći u hrvatsku franjevačku provinciju sv. Ladislava. To mu i dozvoliše i tako Joakim prispije među hrvatske franjevce u vlastitoj Domovini.[1]

Naskoro zamoli Joakim poglavare, da bi smio odputovati u Rim, a potom u Svetu Zemlju pohoditi grob Spasiteljev. Sve mu sretno pođe za rukom. U Jeruzalemu obilazeći sveta mjesta, koja čuvaju uspomenu na Isusa Krista, sjeti se i svoga brata Nikole. Odluči donieti mu iz Sv. Zemlje jedan dar, ali, jer

[1] Zercalo Marianszko kipa jeruzalemszkoga vu Krapine pod bratovschinum sz. skapulara podignyenoga. Vu Zagrebu 1768. str. 23. i sl.

Slika u cinkturi crkve Jeruzalemske Majke Božje. Fra Joakim Balagović na grobu Spasiteljevom prima čudotvorni kip Jeruzalemske Majke Božje.

je bio siromašan redovnik, nije mogao nabaviti ništa skupa i u očima svieta dragocjena. U isto je vrieme Joakim dobio za uspomenu od nekoga franjevca kip Blažene Djevice Marije. Taj je kip bio blagoslovljen i do tada je duže vremena ležao na grobu Spasiteljevom. Joakim uzme kip sa sobom te ga je nosio po svim svetim mjestima, koja je obilazio i na kojima se u pobožnom razmišljanju zadržavao. Na povratku iz Svete Zemlje ponese kip kući i došavši svome bratu Nikoli Balagoviću daruje mu kip za uspomenu. Bilo je to u Krapini na Trškom Vrhu god. 1669.[2]

Nikola učini u svojoj kućici na stieni malu udubinu, te u nju položi darovani kip Majke Božje. On i njegova obitelj upravljali su često svoje oči prema tome kipu i utjecali se Jeruzalemskoj Majci Božjoj za pomoć. Dolazili su i susjedi, suseljani, te se svraćali u Nikolinu kuću moleći Marijin zagovor. I on i ostali Marijini štovatelji koji su pohađali kip Blažene Djevice donesen iz Svete Zemlje, ćutili su obilnu utjehu i pomoć. Nikola je bio ponosan te se osjećao sretnim, što ovako svetu stvar imade upravo on u svojoj kućici.

Sreća Nikolina nije, međutim, ostala nepomućena. Jaka i nagla vatra proždere mu kuću, gospodarske zgrade i blago. U svojoj se nesreći sjetio kipa Jeruzalemske Majke Božje, pred kojim je sa ženom i djecom često smiren klečao i molio. On i susjedi počnu na garištu razgrtati žeravicu i pepeo i na obće začuđenje nađoše kip podpunoma neoštećen. Obradovan, što mu se barem ta mila uspomena i svetinja

[2] N. mj. i Dr. Stjepan Ortner, Povjest Krapine, str. 144. i 145.

Slika u cinkturi crkve Jeruzalemske Majke Božje, Čudotvorni kip Blažene Djevice Marije u kući Nikole Balagovića prigodom požara ostaje neoštećena.

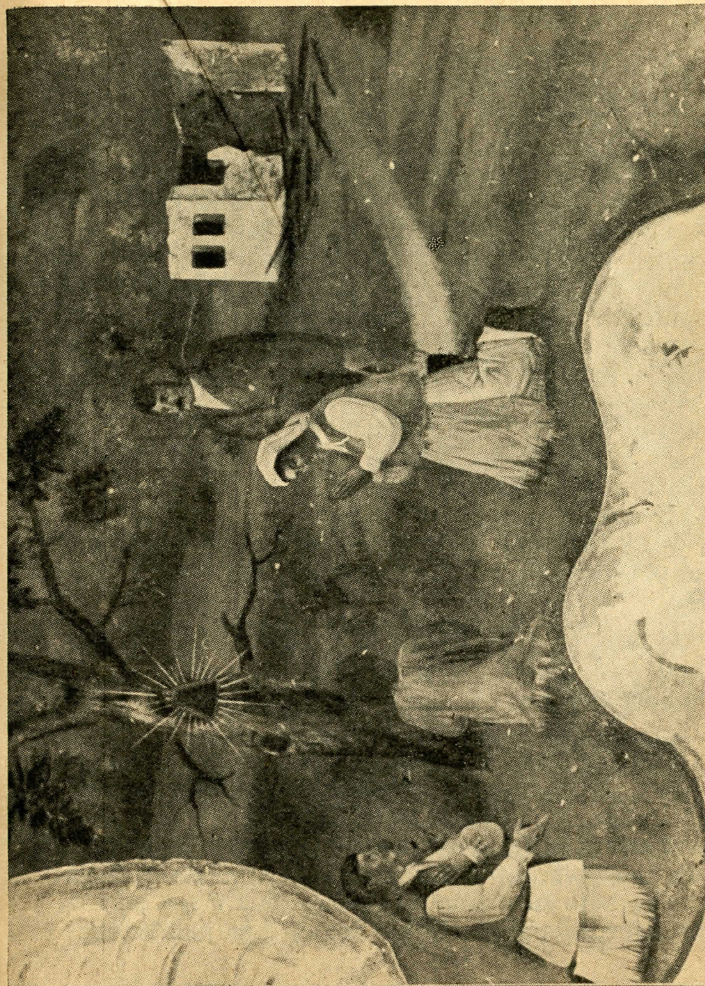
sačuvala, stavi Nikola kip u šuplje orahovo drvo, koje je stajalo nedaleko od njegove pogorjele kuće. Pobožnost se prema Blaženoj Djevici Mariji na Trškom Vrhu nastavljala s još većim žarom. Broj je Marijinih štovatelja naglo rasao, jer su njezin odazov i pomoć mnogi izkusili.

Kip je ipak ponovno, na žalost Marijinih štovatelja, iza požara u Nikolinom domu doživio drugu novu nezgodu. Neki taborski župljanin doznavši za pobožnost Krapinčana prema Jeruzalemskoj Majci Božjoj i obilje blagodati, koje, moleći se pred njim, Marijini štovatelji neprestano primaju, odluči kip potajno uzeti i prenieti ga u svoju župu.

Čitavu je godinu i pol ostao kip Jeruzalemske Majke Božje u taborskoj župi. Taborčani su također pohađali kip i molili se pred njim, ali bez uspjeha. Majka je Božja htjela pokazati, da je njezino izabrano mjesto Trški Vrh.

Konačno je Nikola ipak pronašao svoju svetinju, kip Jeruzalemske Majke Božje, te ga natrag prenio na staro mjesto pokraj obćinskoga puta na Trškom Vrhu. Krapinčani se ponovno počeše utjecati Jeruzalemskoj Majci Božjoj: jedni da im pomogne u duševnim potežkoćama, drugi, da im se po Njezinom zagovoru povrati tjelesno zdravlje, a treći da im izprosi blagoslov u radu i gospodarstvu. Nitko gotovo nije ostao neuslišan. Glas se o obilnim milostima i pomoći, koje je Blažena Gospa podavala svojim štovateljima i hodočastnicima na Trškom Vrhu, brzo razširio po čitavom Zagorju.

U tim je događajima Nikolu Balagovića zatekla smrt. Kip je još za Nikolina života postao svetom svojinom svih Krapinčana i Trškovršćana. Iza smrti su Nikoline svi na njega pazili, čuvali ga i pred njim

Slika u cinkturi zavjetne crkve Jeruzalemske Majke Božje. Nikola Balagović izgubio požarom sav svoj imetak. Neoštećeni čudotvorni kip Jeruzalemske Majke Božje stavi u šuplje orahovo drvo

dalje nastavljali svoju iskrenu i srdačnu pobožnost prema Majci Božjoj.

Za kratko vrieme dobiše Krapinčani još više poticaja za pobožnost prema Jeruzalemskoj Majci Božjoj. Bilo je to 1743. god., kada je po Hrvatskoj i Slavoniji počela harati marvinska kuga. Krapinčani se pobojaše, da se ta nesreća ne bi i kod njih počela širiti, pa da je predusretnu, preporučiše se zagovoru i posredničtvu Jeruzalemske Majke Božje. Tadašnji krapinski župnik S t j e p a n F u č e k odredi tom prilikom zavjetnu procesiju na Trški Vrh do kipa Blažene Djevice Marije s nakanom, da Majka Božja odvrne kugu od krapinske župe. Svečana je zavjetna procesija krenula iz Krapine prema Trškom Vrhu 16. studenoga 1743. I doista, Majka Božja se ovom prilikom, kad su je Krapinčani kao organizirana crkvena zajednica na čelu sa svojim duhovnim pastirom umolili za pomoć, nije oglušila. To je podpunoma razumljivo. Kad je pomogla pojedincima, koliko je više dirnula zajednička molitva čitave župe. U krapinskoj župi nije u to doba poginulo ni jedno blažče.

Ovaj događaj proslavi još više Majku Božju, te joj pribavi nove štovatelje u Krapini i čitavom Hrvatskom Zagorju.

Gradnja zavjetne crkve

Krapinčani su i njihovi susjedi bili sviestni i ćutjeli su, da za tolike pojedinačne i zajedničke milosti i pomoći, koje su primali od Gospodina Boga po zagovoru Jeruzalemske Majke Božje, duguju Blaženoj

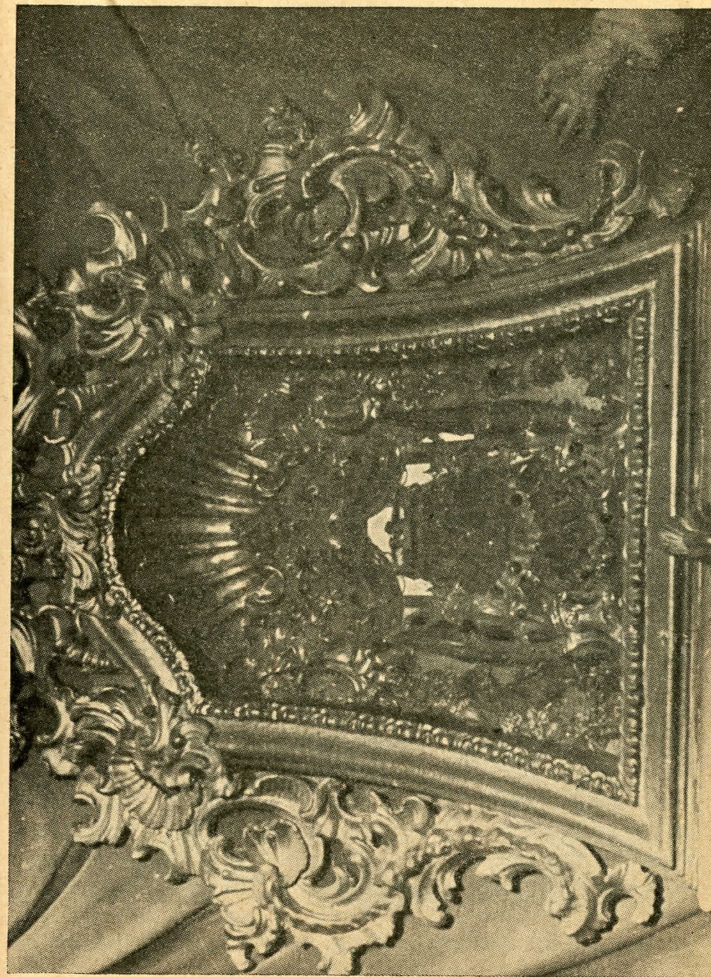
Djevici veliku zahvalnost. Potaknuti sviešću i osjećajem zahvalnosti odluče u čast Jeruzalemskoj Majci Božjoj sagraditi na Trškom Vrhu kapelu. Već 1745. god. pobiedi ova pobožna odluka krapinskih župljana među obćinskim starješinama. Iste godine zaključi krapinska obćina zamoliti od duhovne oblasti potrebitu dozvolu za gradnju kapele. Čim je dopuštenje od duhovne oblasti prispjelo, dadoše se Krapinčani u jakom naletu oduševljenja na posao. Međutim, ipak je kod ovog prvog pokušaja, na žalost, među samim Krapinčanima došlo do nesloge, a nešto je bila kriva i zavist njihovih susjeda tako, te je početak gradnje obustavljen. Duhovna je oblast po tom god. 1746. povukla svoju dozvolu. Jedino je dopustila krapinskim župljanima da kod župne crkve sv. Nikole otvore prema sjeveru zid i tamo prizidu kapelicu Jeruzalemske Majke Božje. Oni se ipak time nisu zadovoljili, već kip Majke Božje smjestiše u samu župnu crkvu.[3]

Prohujale su pune tri godine, a pitanje je gradnje kapele u čast Jeruzalemskoj Majci Božjoj ostalo na mrtvoj točci. Osamnaesti je rujna 1749. god. došao u Krapinu obaviti »kanoničku vizitu« barun Sigismund Synersperg, zagrebački kanonik, prepozit i generalni vikar. Župnikom krapinskim nije tada više bio Stjepan Fuček, već N i k o l a G o r u p, koji se odlikovao osobitom revnošću. Župnik Gorup zajedno s krapinskim sudcem Karlom Straškijem i sa svim prisežnicima zamole kanonika Synersperga da bi Krapinčanima kod duhovne oblasti u Zagrebu izposlovao novu dozvolu za gradnju zavjetne kapele u čast Jeruzalemskoj Majci Božjoj na Tržkom Vrhu.

[3] N. dj. str. 29.—31.

Izručiše mu i popis čudesa i milosti, koje su Marijini štovatelji moleći se pred njezinim posvećenim kipom do onda zadobili. Sin Nikole Balagovića i njegov susjed Mihovil Hervoj posvjedočiše, da taj popis potječe još od prijašnjega župnika Stjepana Fučeka. Kanonik Synersperg ponese izvještaje i podatke o čudesima Jeruzalemske Majke Božje kao i molbu Krapinskih župljana za dozvolu gradnje svetišta u Zagrebu predstavnicima duhovne oblasti. Duhovna je oblast u načelu pristala na gradnju zavjetne kapele na Trškom Vrhu, samo je tražila jamstvo od krapinskih župljana, da će se kapela uviek držati u podpunom redu. Zato prisežnici povlaštenoga trgovišta Krapine zajedno sa svojim sudcem Mikulom Menigom i fiskom Ivanom Strahinšćakom 5. ožujka 1750. godine zaključiše, da će sama obćina vlastitim troškom uzdržavati i u dobrom stanju čuvati kapelu na Trškom Vrhu, ako za to ne bi dostojala milostinja i darovi hodočastnika. Taj je zaključak donesen promišljeno i dobrovoljno, a obveza se proteže na čitavu obćinu za sva vremena. Izpravu je o tome napisao bilježnik Josip Karlo, a svi su je prisutni potvrdili i na nju udarili pečat krapinskoga trgovišta. Primivši duhovna oblast ovako jako obećanje i jamstvo krapinskih župljana, a videći u tim pobožnim obvezama i njihovu živu vjeru i pobožnost prema Majci Božjoj, podieli im 8. travnja 1750. dozvolu, da smiju na Trškom Vrhu sagraditi kapelu u čast Jeruzalemskoj Majci Božjoj.

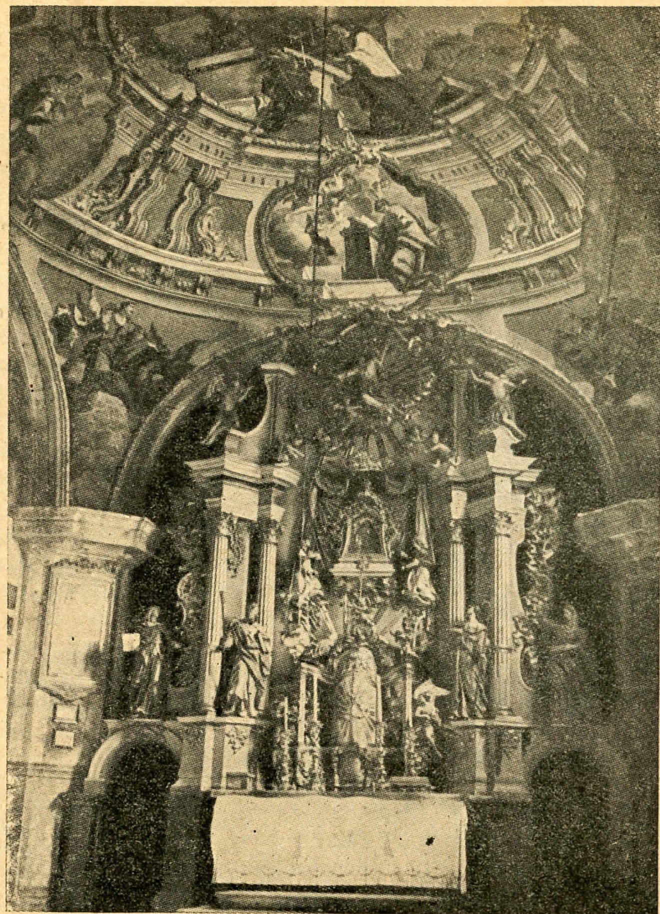
Iz ove uztrajnosti krapinskih župljana, u kojoj nisu odustajali od svoga nauma, da u čast i zahvalnost Majci Božjoj sagrade na Trškom Vrhu veliku zavjetnu kapelu, vidi se uistinu iskrena privrženost te sviestna i pročućena vjera. Po primitku dozvole za-

Kip Jeruzalemske Majke Božje.

počeše Krapinčani u velikom oduševljenju s gradnjom. Krapinsko trgovište pokloni u tu svrhu potrebito zemljište na Trškom Vrhu, koje su revni Krapinčani već 1750. izčistili i izkrčili. Prve nedjelje poslije svetkovine svete Margarete djevice i mučenice, blagoslovio je temeljni kamen nove kapele župnik Nikola Gorup. Na uspomenu toga velikoga čina iz prvih početaka svetišta Jeruzalemske Majke Božje slavi se svake godine iste nedjelje na Trškom Vrhu proštenje.

U početcima gradnje, godine 1750., doživjeli su, kako sami svjedoče, Josip Straški, crkvenjak, i zidarski nadglednik Josip Avornik, veoma značajna viđenja. Vani je padala kiša. Spomenuta su obadvojica sjedila u kolibi za stolom jedući. Najednom im se utrne svieća, dok kroz prozorčić kolibe prodru izvana jaki mlazovi svietla i razsvietle čitavu sobu. Iznenađeni i začuđeni skočiše obojica i poletiše napolje da vide šta je i odakle tolika svjetlost. Na svoje pojačano začuđenje opaze, kako pokraj započete crkve gori velika voštanica. Za čas se prvoj voštanici priključi druga, zatim treća i t. d. u tolikom broju, da su snagom svoje svjetlosti obasjale započetu gradnju i čitavu okolicu. Ta je svjetlost, kako svjedoče zaprisegnuti očevidci, trajala nekoliko časaka, zatim se primaknula onome mjestu, gdje je prije bio postavljen kip Jeruzalemske Majke Božje, odakle se opet povuče prema velikim vratima istom započete crkve. 17. kolovoza oko 10 sati navečer, ponovi se viđenje u crkvi, što posvjedočiše tri zidara i crkvenjak Juraj Šenšak. Isto se viđenje, svjedoče spomenuti zidari, ukaza nakon sedam dana, t. j. 24. kolovoza 1750. Očevidci u znak ljubavi i zahvalnosti prema Majci Božjoj, dadoše pred njezinim posveće-

Glavni oltar zavjetne crkve Jeruzalemske Majke Božje.

nim kipom, koji se tada nalazio nad velikim oltarom u župnoj crkvi sv. Nikole, odslužiti sv. misu.

Izpripoviedani događaji oduševiše i još jače potaknuše krapinske župljane, da s većom požrtvovnošću nastave gradnju svetišta. Svi su se međusobom upravo natjecali, tko će više radom, podvozom i tvarnim doprinosom pospješili i ubrzati gradnju. I doista, požrtvovnost je Krapinčana urodila velikim i naglim uspjehom.

1752. god. je uz požrtvovnost vjernoga puka i dobročinitelja sagrađeno svetište nove crkve toliko, te se moglo blagosloviti. Župnik Nikola Gorup zatraži od zagrebačkoga biskupa Franje Thauszija dozvolu, da smije blagosloviti crkvu. I dobije je 10. srpnja 1752. god. Pobožni je i revni Nikola Gorup uložio sve, da se svečanost blagosivanja što dostojnije i što veličanstvenije obavi. Priprave su trajale punih mjesec dana. U nedjelju 13. kolovoza 1752. sabralo se u krapinskoj župnoj crkvi sv. Nikole veoma veliko množtvo puka sa svih strana Hrvatskoga Zagorja. Puni ganuća pođoše uz pjesmu i toplu molitvu Marijini štovatelji u velikoj procesiji iz župne crkve na Trški Vrh, u novo-podignuto svetište Jeruzalemske Majke Božje. Procesiju je vodio župnik Gorup prenoseći mali kip Jeruzalemske Majke Božje iz župne crkve u Marijinu crkvu na Trški Vrh. Kad su prispjeli gore, posvetio je župnik najprije svetište nove crkve, a zatim je mali kip Jeruzalemske Majke Božje postavio na veliki oltar, na za nj posebno priređeno mjesto, gdje stoji još i danas. Prvi je služio sv. Misu u Marijnom svetištu Nikola Gorup, dok je prigodnu propovied održao Đuro Juraić, župnik sv. Marka u Zagrebu.[4]

[4] N. dj. 37.—40.

Godine je 1756. podpunoma dogotovljeno svetište i sakristija. U sakristiju je postavljen liep ormar za crkveno ruho, sveto posuđe o bredne knjige. Iste su godine dogotovljeni zidovi lađe, koja je do godine (1757) ciela presvođena. Gradnja sliedećih godina naglo napreduje. 1758. je podignut prostrani kor, a 1759. sagrađena je na sjevernoj strani svetišta, s izvanjske strane, kapelica. Zapisnik kanonske vizitacije od 1760. navodi, da crkva nije posve gotova, ali ono što je dovršeno, tako je ukusno i skladno, da je vriedno pogledati. Za crkvu je potrošeno 1775 for. Do 1761. godine crkva je bila podpuno sagrađena. Može se uztvrditi, da je crkva Jeruzalemske Majke Božje podignuta od milostinja pobožnih vjernika. Oltare su podigli razni dobročinitelji.[5]

Posvetu je crkve obavio 13. kolovoza, t. j. na prvu nedjelju iza Preobraženja Isusova, 1761. Stjepan Pucz, biskup biogradski. U Krapini se tada sastalo mnogo svećenika, župnika, kapelana i redovnika, te mnogo pobožnih vjernika. Zato se i posvetilo zavjetne crkve slavi svake godine na prvu nedjelju poslije Preobraženja Gospodinova.

Uspomenu na svečani čin posvećenja čuvaju dva nadpisa. Prvi je u samoj crkvi na stupu kraj oltara sv. Križa:

17 — grb biskupa Pucza — 61.

HANC ECCLIAM ILLMVS AC RSSIMVS DNVS STEPHANVS PVCZ EPPVS BELGRADENSIS IN AVGVSTO SOLEMNITER DNICA POST TRANSFIGVRONEM DNI CONSECRAVIT QUA DNICA, SINGVLIS ANNIS MEMORIA DEDICONIS RECOLTER

[5] Imovnik zavjetne crkve Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu, str. 3. i 4.

(Ovu je crkvu 1761. god. svečano posvetio presvietli i prečastni gospodin Stjepan Pucz, biskup biogradski, u kolovozu nedjelje po Preobraženju Gospodinovom, koje se nedjelje svake godine uspomena posvete ima slaviti). Istoga nas događaja sjeća i nadpis nad glavnim ulazom u kapelu: ANNO DNI 1750. ECCLEA JEROSOL. EX PVRIS XTI FIDELIUM ELEEMOINS AEDIFICARI CAEPTA ET ANNO 1761. CONSVMATA AC IN AVGVSTO SOLEMNITER DOMICA POST TRANSFIGVRONEM DNI SVB PAROHO LOCI NICOLAI GORVP PER EPPVM CONSECRATA EST (Godine se Gospodnje 1750. iz čiste milostinje vjernika započela graditi crkva Jeruzalemske Majke Božje, a godine je 1761. dovršena i u kolovozu nedjelje poslije Preobraženja Gospodinova za mjestnog župnika Nikole Gorupa po biskupu svečano posvećena).

U današnje doba, kada je vjerski duh i zanos veoma opao kod školovanih ljudi, kod imućnih i kod najširih seljačkih i radničkih slojeva, čini nam se gotovo nevjerojatnim, da su građani gradića Krapine u osamnaestom stoljeću u tako kratko vrieme podigli tako divan vjerski i kulturni spomenik, kao što je to crkva Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu. Ta još i danas nema Krapina nego nešto preko 1300 žitelja, a polovicom ih je osamnaestoga stoljeća imala i manje. Zamah i polet za stvaranje kod plemstva u to doba mogu se tumačiti vjerskim zanosom, ali i podpunoma zemaljskim nakanama časti i ugleda, da jedan ne zaostane za drugim. Osim toga plemstvu su podizanje crkava i kapela u to doba omogućivale njihove povoljne imućstvene i tvarne prilike. Kod siromašnih se Krapinčana takova što ne može ni pomisliti. Njihov je zanos temeljen na dubokoj vjeri,

na pobožnosti prema Majci Božjoj te na iskrenoj odanosti Crkvi, kojom su se slavni hrvatski predi uviek u visokom stupnju odlikovali.

Skoro iza posvećenja crkve, odnosno kako je crkva dogotovljena, započeli su oko nje graditi cinkturu u obliku osmerokuta. U svakom je uglu podignuta malena kula za kapelicu. S unutrašnje su strane cinkture sagrađene arkade, kako to biva kod proštenjarskih crkvi. U arkadama se izpoviedaju vjernici, a za vrieme kiše služe arkade hodočastnicima kao sklonište. Nad sjevernim ulazom u cinkturu podignuta je kuća, u kojoj susjedni svećenici noće za vrieme proštenja. Gradnja je cinkture trajala više godina, a podpunoma je dogotovljena godine 1773.

Opis crkve

Crkva Jeruzalemske Majke Božje sagrađena je u baroknom slogu. Kao na portalu tako i drugdje očituju se zavojne barokne linije. Na pročelju je podignut liepi zidani toranj, koji svršava krasnom baroknom kupulom pokrivenom bakrom. Izpod krovišta na jednoj i drugoj strani crkve u udubinama stoje, sada obnovljeni, drveni kipovi sv. Petra i Pavla.

Iznutra je tlocrt u obliku križa, koji se većim dielom proteže u svetište. U svetištu je iz drva načinjen veliki oltar u baroknom slogu. Gornji mu je dio oličen svietlo-sivo, dok je na podnožju tamno zelen. Dolje, na podnožju iza oltara, ostavljen je prolaz za obhode pobožnih hodočastnika. U sredini je oltara svetohranište ukrašeno sa šest anđela. S jedne je i druge strane svetohraništa simbolička imitacija obla-

ka, koji probijaju zlatne trake sunca. U ravnini se svetohraništa nalaze četiri kipa, među njima sv. Petra i Pavla. Gornji dio oltara sačinjavaju četiri barokna pozlaćena stupa, na čijim su vrhovima anđeli. Između stupova na vrhu gornjega diela stoji kip Boga Otca u oblacima i tracima. Okružen je malim likovima anđela. Nad svetohraništem u pozadini oltara nalazi se iz drva izrađen plašt, koji je izvana pozlaćen, a iznutra obojen crveno. Plašt na gornjoj strani završava pozlaćenom krunom. Prema donjem su dielu plašta sa svake strane likovi sv. Dominika i sv. Katarine Sienske. U sredini je plašta izveden krasan okvir, u koji je postavljen čudotvorni kipić Jeruzalemske Majke Božje. Među stupovima su (kipovi) figure sv. Joakima i sv. Ane, roditelja Marijinih. Na oltaru stoje šest drvenih sviećnjaka izrazitog i razpjevanog baroknog stila. S desne se i lieve strane velikoga oltara nalaze zavjetni darovi za ozdravljenja i uslišane molbe. Kupola je svetišta ukrašena slikom, koja prikazuje, kako Joakim na grobu Spasiteljevom prima od svećenika, franjevca, čudotvorni kipić Jeruzalemske Majke Božje. Tu su i četiri slike iz života Majke Božje: 1. Navještenje Marijino, 2. Pohod rođakinji Elizabeti, 3. Rođenje Isusovo i 4. Bezgriješno Začeće. Odmah do stupova između slika su četiri Evanđelista. Na lievoj se strani nalazi slika »Posljednje Večere« prema slavnoj slici Leonarda da Vinci-a. Sliku je izradio slikar Lovro Sirnik. Veliki je oltar podignuo Josip Jagušić sa ženom Franjicom Bulaj.

Lađa je crkve također nadsvođena. S desne je strane lađe, odmah do svetišta, podignut oltar 14 Pomoćnika. To je veoma originalan oltar. Na ploči su smješteni likovi 14 svetaca, koji se odavna posebno

štuju. Među svece se Pomoćnike ubrajaju: sv. Blaž (3. velj.), sv. Juraj (24. trav.), sv. Akacije (8. svib.), sv. Erazmo (2. lip.), sv. Vid (15. lip.), sv. Margareta (20. srp.), sv. Kristofor (25. srp.), sv. Pantaleon (27. srp.), sv. Cirijak (8. kolovoza), sv. Egidije (1. rujna), sv. Eustahije (20. rujna), sv. Dionizije (9. listop.), sv. Katarina (25. stud.) i sv. Barbara (4. pros.). Svi su nabrojeni sveci, osim sv. Egidija, mučenici. U prva su ih već kršćanska vremena zasebno mnogo štovali. Skupno se prvi puta spominju god. 1284. Štuju ih gotovo po čitavom kršćanskom svietu, a osobito u Njemačkoj i to kao moćne zagovornike protiv raznih bolesti, napose protiv kuge. Po oltarima, koje im je naš narod podigao u čast, vidi se, da su i kod nas bili poznati i štovani. Njihovi su oltari u Ivanić-Kloštru, u Vrapču, u Jamnici, u Sv. Ivanu Zelini, spomenuti na Trškom Vrhu i u još nekim drugim mjestima.[6] Oltar 14 Pomoćnika je u crkvi na Trškom Vrhu sagrađen u zagrebačkoj radioni Antuna Merzi. Dao ga je podići Nikola Bedeković i žena mu rođ. Cindery god. 1750.[7]

U lađi je odmah na lievoj strani do svetišta postavljen oltar sv. Križa. Pokraj križa stoje kipovi Blažene Djevice Marije i sv. Ivana. Pod križem su duše u čistilištu, koje se najviše spašavaju po milostima sv. Mise, nekrvne žrtve Novoga Zavjeta. Vetoga Križa darovao Josip Jelačić i žena mu barunica rođ. Vojnović.

Niže prema pjevalištu, a do oltara svetoga Križa,

[6] Četrnaest pomoćnika, Zagreb, 1915., preštampano iz »Glasnik sv. Franje«, str. 5., 6. i 7.

[7] Gjuro Szabo, Kroz Hrvatsko Zagorje, Zagreb 1939. str. 55.

liki je križ skladan i snažno se doimlje. Oltar je svesagrađen je oltar sv. Krunice. Oltar je iz drva. Dali su ga podići građani krapinski. Također je djelo iz radione Antuna Merzi u Zagrebu. Na oltaru u udubini su kipovi svetih Apostola i Evanđelista.

Na desnoj se strani lađe nalazi, dolje prema pjevalištu, oltar sv. Ivana Nepomuka. Također je iz drva u baroknom stilu iz iste radionice u Zagrebu kao i prije opisani oltari.

U sredini je crkve postavljen veoma liepi oltar Blažene Djevice od Karmela. Taj oltar je zavjetni dar gospođe Vinković. Predstavlja Blaženu Djevicu Mariju kako sjedi na priestolju pod baldahinom, a na rukama drži Maloga Isusa.

Kad smo opisivali gradnju crkve, spomenuli smo, da je god. 1759. izvana na sjevernoj strani načinjena kapelica. Ta je kapelica bila podignuta u čast Majci Božjoj Škapularskoj. I danas je u toj kapelici na zidu pred oltarom slika Majke Božje Škapularske (Karmelske). Dolje su brojne duše u čistilištu, koje Marija spašava od vremenitih kazni i vodi u konačnu nepomućenu i trajnu sreću.

Poznato je, naime, da je Blažena Djevica Marija obećala sv. Šimunu nazvanom »Stok«, da on i svi karmelićani, koji budu nosili skapular i s njime umrli, ne će trpjeti vječnoga ognja. Osim ove, postoji još jedna veća povlastica za one, koji kao članovi karmelskoga reda ili karmelske bratovštine umru i dođu u čistilište. Ta se povlastica zove »subotnja povlastica«, a u tom je, da će Majka Božja sve, koji budu nosili Njezin škalupar, izbaviti iz čistilišta odmah prve subote iza njihove smrti. Papa Pavao V. je 15. veljače 1613. god. dozvolio karmelićanima, da smiju javno propoviedati, kako se u ovu »subotnju povlasticu« može bogoljubno vjerovati.[8]

Diljem se čitavoga kršćanskoga svieta pobožnost prema Majci Božjoj Škapularskoj brzo razširila. U Hrvatskoj su karmelske bratovštine u franjevačkim samostanima u Varaždinu, Jaski, Koprivnici, Požegi i u Krapini. Za Krapinu se dozvola odnosi na crkvu Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu. Tu je dozvolu za Krapinu podielio general karmelskoga reda 22. ožujka 1846. god.[9]

Karmelska je bratovština veoma brzo napredovala. Da u njoj i u današnje vrieme vjernici postignu što više oprosta i milosti, odlučio je sadašnji župnik obnoviti kapelu na sjevernoj strani crkve i u nju iz sredine crkve prenieti i smjestiti oltar Karmelske Majke Božje, kako bi vjernici i hodočastnici nesmetano i u što većem broju mogli obavljati svoju škapularsku pobožnost. Ovo je veoma važan dio programa o čitavoj obnovi prošteništa kao i o tome, da se proširi pobožnost prema Majci Možjoj na Trškom Vrhu.

Na desnoj se strani crkve nalazi liepa drvena propovjedaonica s kipovima Evanđelista.

Lađa je crkve nadsvođena. Na pročelju je lađe slika Majke Božje Karmelske. Slika u lađi na stropu prikazuje uzašašće Marijino, koja uzlazi svom razpetom Sinu. Naokolo su velike i slavne žene Staroga Zavjeta: Judita, Estera i Suzana, zatim slika: grieh prvih ljudi. U lunetama su smješteni crkveni otci i još neki manji prizori iz Sv. Pisma. Slike su u žarkim bojama, sve je u pokretu, no, kako iztiče Szabo,

[8] Josip Celinšćak, D. I., Karmelski škapular, Zagreb 1903., str. 32. i 33.
[9] Album karmelske bratovštine u Krapini, str. 1.

»dekorativno djeluju i danas sve te slikarije, proširujući na barokni način prostor, pojačavajući tim još ovaj skladni nemir baroknoga stvaralačkog doba«.[10]

Nad predvorjem je kor s orguljama, što ih je gradio Rőmer.

Kad čovjek stupi u crkvu, dobiva snažan i dubok dojam. Pravo je, što su Krapinčani ponosno u šest zapisa u crkvi zabilježili iztičući, da su oni graditelji toga djela rečenicom: »NOS REGIAE, LIBERAE CIVITATIS PRIVILEGIATAE CRAPINAE CIVES FUNDATORES HUJUS ECCLESIAE B. M. V. JER. FUNDUM ISTUM DEDICAVIMUS« (Mi smo, građani kraljevskoga, slobodnoga i povelјnoga grada Krapine, kao utemeljitelji crkve Blažene Marije Djevice Jeruzalemske ovaj temelj Bogu posvetili 1750.«).

Slike je veoma dobro izradio »Antonius Lerchinger, pictor Roichensis« (Antun Lerhinger, slikar iz Rogatca) god. 1777. U cinkturi, koja je, kako smo iztaknuli, građena u obliku osmerokuta, podignuta je u svakom kutu mala kula za kapelicu. Tu su redom kapele: kapela Lurdske Gospé, kapela sv. Emerika, kapela sv. Izidora, seljaka, i kapela sv. Ivana i Pavla, mučenika.

Uz cinkturu je dograđena kapela Uzkrsnuća Isusova kao završetak 14 postaja Križnoga puta. Na zidu je slika Uzkrsnuloga Spasitelja. Slika na stropu prikazuje presv. Trojstvo. Oltar je iz kamena. U pozadini su slike Majke Božje i Marije Magdalene. Sadašnji župnik imade u planu dio cinkture pred kapelom Uzkrsnuloga Spasitelja izjednačiti s kapelom tako, da kapela postane veća te uzmogne poslužiti za pričešćivanje pobožnim hodočastnicima. I

[10] Đ. Szabo, n. dj., str. 55.

to je jedna od uvjeta, da se pobožnost za vrieme hodošašća u što većoj mjeri omogući i proširi.

Kasnije promjene

Tečajem 150 god. odkako je crkva dovršena dodale su se još mnoge stvari s nakanom, da ovo Marijino svetište postane što veličanstvenije i ljepše. Tako je župnik krapinski Ljudevit Sartori dao 1896. god. crkvu prekrasno popločiti, a zidane postaje križnoga puta obnoviti. Osobita je također zasluga istoga župnika ta, što je s gorskoga vrela udaljena pola sata dao podzemnim cievima privesti vodu na Trški Vrh. Za stanovnike je Trškoga Vrha, kao i za hodočastnike, to velika blagodat i olakšica. Također je zasluga župnika Sartoria, što se pobrinuo oko uređenja ceste, koja iz Krapine vodi na Trški Vrh.

Župnik pak Krapinski Stjepan Vukovinski, koji je god. 1898. nasliedio Ljudevita Sartoria, dade obnoviti cinkturu. Cinktura je, naime, već prije bila izslikana raznim slikama, koje su predstavljale uslišenja i milosti, što ih je Jeruzalemska Majka Božja podielila svojim štovateljima. Na stare oštećene slikarije u cinkturi izradio je za župnika Vukovinskoga nove slikarije Lovro Sirnik. Slike zauzimaju prostor na svodu, a imade ih u svemu oko 60. Njihov je predmet uzet iz knjige spomenice Jeruzalemske Majke Božje.

Pomoći i uslišenja

Čim je crkva bila dograđena, pružila se štovateljima Jeruzalemske Majke Božje prilika, da svoju pobožnost još više izkazuju, a svojim primjerom i

riečima, da Mariji pridobiju što više novih štovatelja. Jedne je sklonula da svoj put uprave prema Marijinom svetištu ljubav i pobožnost, druge potreba nadnaravne pomoći. Marija se na molitve svoje djece vjerno odazivala. Iztaknuti ćemo jedno osobito uslišenje, koje je zabilježeno u staroj, napried navedenoj, knjižici o Trškom Vrhu: »Zercalo Marijanszko kipa Jeruzalemszkoga« i to kratko vrieme nakon što je crkva bila dovršena i blagoslovljena.

Cecilija Koren, žena Bartola Korena iz Optuja, bolovala je 5 godina od raka na prsima. Ljudsko bi znanje i umieće moglo pomoći jedino operacijom, da se ubogoj ženi prsi izrežu. Uto dočuje od svoga stanara Franje Vukšića, da Presveta Djevica preko čudotvornog kipa na Trškom Vrhu obilno pomaže. I ona se odluči na put. Na putu se tek sjeti, da je kod kuće zaboravila melem. Premda ju je moglo stajati života, ipak samo s jednim melemom na rani nastavi čitav put. Kad je prispiela na Trški Vrh, obuče više škapulara, zapiše se u Marijinu bratovštinu i na obće začuđenje brzo joj odlane. Vrativši se kući, skine melem s prsiju i ustanovi, da je podpunoma ozdravila. Ovo je čudo posviedočio Franjo Vukšić, koji je vidio ranu i ženino ozdravljenje.

Daleko bi nas odvelo, kad bismo ovdje nabrajali sva čudesa i uslišane molbe, kojima je blažena Djevica obasipavala svoju djecu, a od kojih je uslišenja tek jedan dio zabilježen u knjizi spomenici. Ovdje kratko opisujemo sadržaj onih uslišenja, koja su prikazana u slikama na svodu cinkture.

1. Slika na ulazu u cinkturu prikazuje, kako Bl. Dj. Marija prima pod svoju obranu sav hrvatski narod, kao da ga vodi:

2. k Presvetom Trojstvu, koje predstavlja druga slika u ulazu.

3. Redovnik predaje čudotvorni kip Bl. Dj. Marije u Jeruzalemu na grobu Spasiteljevu bratu Joakimu Balagoviću.

4. Čudotvorni kip Jeruzalemske Majke Božje u kući Nikole Balagovića prigodom požara ostaje neoštećen.

5. Nikola Balagović izgubivši požarom svoj imutak, stavi čudotvorni kip Jeruzalemske Majke Božje u šuplje orahovo drvo.

6. Josip Straški, crkvenjak, opazi pokraj započete kapele jaku svjetlost i goruće voštanice, 1750. god.

7. Kapela Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu u Krapini sagrađena god. 1750., posvećena 9. kolovoza 1761.

8. Striele udare 2. kolovoza 1750. u dvorac Nikole pl. Čegelija u Gubaševom. Zagovorom Jeruzalemske Majke Božje dvorac ostaje neoštećen.

9. Diete Barbare Katalenić padne god. 1750. pod mlinsko kolo. Zagovorom se Jeruzalemske Majke Božje spase.

10. Ana Popović iz Radoboja, bolujući na lievoj ruci pet godina, zagovorom Jeruzalemske Majke Božje ozdravi 1752. god.

11. Krapinski se župljani zagovorom J. M. B. oslobodiše marvinske kuge god. 1743.

12. Juraj Sinković, župljanin Svetokrižki, težko bolestan na grlu, zagovorom J. M. B. ozdravi podpunoma 12. kolovoza 1753.

(Sliedi ulaz u prvu pokrajnu kapelicu sv. Izidora).

13. Mijo Glas, župljanin Petrovski, ploveći čamcem s drugovima potonu u Dravi. Zagovorom se J. M. B. spase 9. listopada 1753.

14. Petar Vreš, župljanin Krapinsko-Toplički, sliepac, zagovorom J. M. B. progleda god. 1753.

15. Stara župna crkva sv. Nikole u Krapini sagrađena god. 1225., porušena na žalost 1901.

16. Doroteja Malčić, župljanka Bednjanska, trudeći se mjesec dana, zagovorom J. M. B. sretno porodi zdravo diete 2. srpnja 1754.

17. Barunici Vojnović, udatoj Jelačić iz Pretkovca, zagovorom J. M. B. uplašeni konji se primire i ona izbjegne nesreći u Drenovom klanjcu 7. travnja 1755.

18. Andrija Sajko iz Radoboja, zabrinut za svoje pčele, zahvaljuje J. M. B. za uslišani zagovor, god. 1754.

19. »Slatko Srdce Marijino, budi moje spasenje«, nadpis uz divnu sliku Prečistog Srdca Marijina.

20. Josipu Zrinjanu, župljaninu Samoborskomu, u vrieme marvinske kuge, zagovorom J. M. B. blago ostade zdravo, god. 1783.

21. Jelica Kalek iz Sv. Šimuna kraj Zagreba zahvaljuje J. M. B. za uslišani zagovor u njezinoj težkoj bolesti, god. 1762.

22. Župljani iz Donje Stubice odlaze u procesiji J. M. B. da se zahvale, što ih je Bog po njezinu zagovoru oslobodio ljudske i marvinske kuge, 9. svibnja 1755.

23. Ružica Završki, bolestna djevojčica, ozdravi po zagovoru J. M. B., 14. ožujka 1753.

24. Kovač Klarić iz Mihovljana, udaren od kapi, ozdravi zagovorom J. M. B., god. 1747.

25. »Tko je među vama bez grieha, neka najprije baci kamen na nju« (Iv. 8, 7).

26. »Idi i od sada ne grieši više« (Iv. 8, 11). (Slika prikazuje milosrđe prema grješnici. Sliedi ulaz u drugu pokrajnu kapelicu sv. Mirka).

26. Martin Vrabec, Krapinčanin, slušač prava u Zagrebu, bolujući na desnom oku, zagovorom J. M. B. ozdravi, god. 1751.

27. Sinčić Blaža Čmarca iz Čučerja ozdravi zagovorom J. M. B. 24. lipnja 1757.

28. Barica Kotarski iz Komora zagovorom J. M. B. oslobađa se ujeda zmijskoga, god. 1755.

29. Petar Brzaj iz Bistrice u noći strmoglavce pao s pećine. Zagovorom J. M. B. ostade na životu, god. 1756.

30. Svemogući Bože, po zagovoru J. M. B. štiti naše vinograde!

31. Svemogući Bože, po zagovoru J. M. B. štiti naša polja!

32. Petar Prekrit iz Tuhlja padne u potok, po zagovoru J. M. B. sretno izpliva na obalu, god. 1751.

33. Andrija Kožekar, Štajerac, bolujući na lievoj nozi, ozdravi po zagovoru J. M. B.

34. Sveta Marijo, moli za nas grješnike, sada i u čas smrti naše. Amen.

35. (Prazno polje za sliku).

36. Zavjetna procesija iz Sv. Križa Začretja hodočasti J. M. B.

37. Isuse, Marijo i Josipe, vama poklanjam svoju dušu i tielo!

38. Gospođa Katarina Jezerčić na samrtnoj postelji, zaprosivši pomoć J. M. B. uslišana i zdravlje joj povraćeno god. 1767.

39. Sinčić Josipa Tepeša, Štajerca, ozdravi po zagovoru J. M. B. 12. travnja 1757.

40. Margareta Herceg iz Sv. Šimuna, niema, progovori po zagovoru J. M. B. 7. lipnja 1768.

41. »Oče, sagrieših proti nebu i pred tobom i već

niesam dostojan nazvati se sin tvoj« (Luka 15, 18, 19).

(Sliedi ulaz u treću pokrajnu kapelicu: Lurdska špilja).

42. Katarina Njegač iz Klenovnika, na lievom oku sliepa, progleda po zagovoru J. M. B. 7. lipnja 1768.

43. Kćerka Bartola Rezaka, Štajerca, bolestna ozdravi po zagovoru J. M. B. 19. svibnja 1755.

44. Đuri Ponceria iz Pušće vatra na gorućem krovu utrnu zagovorom J. M. B. 14. svibnja 1769.

45. Ivan Trampuš, mladić iz župe Sv. Lovre na Štajeru, tumarajući ljutom zimom po šumi, zagovorom J. M. B. bude povraćen u svoj dom, 26. prosinca 1775.

46. Gustav Penzić iz Trgovišta, bolestan na ruci, ozdravi po zagovoru J. M. B. 3. lipnja 1775.

47. Cecilija Koren iz Optuja zahvaljuje J. M. B., ozdravivši njezinim zagovorom od težke boli raka na prsima, 22. lipnja 1775.

48. »Isuse krotki i ponizni Srdcem, učini srdce moje po Srdcu svojem!« Nadpis uz sliku Srdca Isusova.

49. Pavao Grahovec iz Ivanca, trpeći nedužan, oslobađa se iz tamnice po zagovoru J. M. B., 16. veljače 1775.

50. Bolestno diete Sofije Borovec iz Kamenice ozdravi po zagovoru J. M. B., 8. lipnja god. 1775.

51. Gospođa Terezija Ladovec iz Zagreba zahvaljuje J. M. B., ozdravivši po njezinom zagovoru od dugotrajne sušice, god. 1775.

52. Matija Medved, Štajerac iz Sv. Križa Slatine, sasvim gluh, po zagovoru J. M. B. pročuje, 12. listopada 1758.

53. Petar pl. Mihanović, građanin iz Varaždina, prigodom požara ranjen gorućim drvom na nozi, ozdravi po zagovoru J. M. B., 8. rujna 1753.

54. Sv. Ćirile i Metode, slavenski apostoli, molite Boga za nas.

(Ulaz u četvrtu pokrajnu kapelu: sv. Ivana i Pavla).

55. Nikola Gorup, revni župnik Krapinski, zahvaljuje Bogu svemogućemu, što je svečano smjestio kip J. M. B. na veliki žrtvenik, 13. kolovoza 1752. god.

56. Nikola Bedeković, težko bolujući na vratu, ozdravi po zagovoru J. M. B. 1748. god.

57. Matiji Čapek iz Bednje po zagovoru J. M. B. odkrita je nedužnost, te se oslobađa trakošćanske tamnice 10. kolovoza 1755.

58. Grgi Vodopiću iz Marije Bistrice po zagovoru J. M. B. ozdravi bolestno blago, god. 1760.

59. Katarina Benc, građanka iz Krapine, bolestna na nogama, po zagovoru J. M. B. ozdravi, 15. rujna 1748.

60. Kćerka Barbare Mlinarić iz Tuhlja, sliepa, progleda po zagovoru J. M. B., 11. lipnja 1758. god.

Proštenja i hodočastnici

Na Trški Vrh hodočaste vjernici iz svih hrvatskih krajeva. Pred jedno je desetljeće svake godine Jeruzalemsku Majku Božju pohodilo oko sto tisuća hodočastnika.[11] Najviše ih dolazi o Preobraženju Spa-

[11] Majka Božja Jeruzalemska, pretiskano iz kalendara Srdca Isusova i Marijina za god. 1906., prema istoimenoj knjizi Ante Žugčića i rukopisima Franje Horvata.

siteljevom, o Maloj Gospi i imenu Marijinom. Veoma mnogo izvršuju svoje zavjete izpoviedajući se i pričešćujući. Sve to dokazuje, da je Trški Vrh iza Trsata i Majke Božje Bistričke najveće proštenište u Hrvatskoj. Proštenište se na Trškom Vrhu odlikuje krasnom okolicom, širokim i travom obraštenim prostorom oko crkve, koji okružuje cinktura. U tom je velikom prostoru oko crkve mir, najljepša mogućnost i prilika za hodočastnike, da nesmetano obave svoju pobožnost i zagovore. Sve to čini srdačno raspoloženje i mirni dojam, koji prožet vjerom i sviešću nadnaravne stvarnosti puk blaži i usrećuje. Na Trškom Vrhu svaki pobožni hodočastnik ćuti i proživljuje, da je došao u Marijinu kuću, »doma« k Mariji.

Proštenja, koja se obavljaju u svetištu Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu su ova:

1. Duhovsko proštenje: dva dana prije Duhova, t. j. u petak i subotu, i na samu Duhovsku nedjelju.

2. Zavjetni pohod župe Sv. Križ Začretje i okoliša: u nedjelju poslije pohoda Bl. Dj. Marije, t. j. poslije 2. srpnja.

3. Margaretsko proštenje: u petak, subotu i nedjelju onoga tjedna, u kojem dolazi svetkovina sv. Margarete (13. srpnja).

4. Proštenje o Božjem Licu: u petak, subotu i nedjelju onoga tjedna, kad dolazi Preobraženje Kristovo (6. kolovoza).

5. Bartolovsko proštenje: u subotu i nedjelju onoga tjedna, u koji pada svetkovina sv. Bartola (24. kolovoza).

6. Proštenje o Imenu Marijinu: u petak, subotu i nedjelju istoga blagdana.

7. Zahvalno proštenje u zadnju nedjelju listopada.

Svako veće proštenje počinje s pjevanom sv. Misom u 11 sati prvi dan.

Nabrajamo župe, iz kojih, koliko se do sada saznalo, vjernici hodočaste na Trški Vrh u većim ili manjim skupinama, sami ili predvođeni svećenikom.

1. Vjernici župe Bedekovčina hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Božjem Licu i Margaretinju u manjim skupinama, bez svećenika.

2. Vjernici župe Belec hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Maloj Gospi u manjoj skupini, bez svećenika.

3. Vjernici Donja Stubica hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Margaretinju u većoj skupini, sa svećenikom.

4. Vjernici župe Gornja Stubica hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Božjeličnom i Bartolovskom proštenju u većoj skupini, sa svećenikom.

5. Vjernici župe Granešina hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o sv. Margareti i sv. Bartolu u manjoj skupini oko 50, bez svećenika.

6. Vjernici župe Granešina-Dubrava hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o svakom proštenju pojedinačno ili u manjim skupinama, bez svećenika.

7. Vjernici župe Ivanec hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Bartolovskom proštenju, kadkada sa svećenikom, a kadkada bez njega.

8. Vjernici župe Jesenje hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o svakom proštenju, a najviše o Maloj Gospi, bez svećenika u većoj skupini.

9. Vjernici župe Kašina hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Margaretskom, Božjeličnom, Bartolovskom i Malomašnom proštenju u većoj skupini, bez svećenika.

10. Vjernici župe Kraljev Vrh hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Margaretskom proštenju procesijom sa svećenikom, a o Malomašnom pojedinačno.

11. Vjernici župe Krapinske Toplice hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Malomašnom i Božjeličnom proštenju te na Zahvalnu nedjelju u manjim skupinama, bez svećenika.

12. Vjernici župe Lepoglava hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Malomašnom proštenju u većoj skupini, bez svećenika.

13. Vjernici župe Lobor hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj na Ime Marijino u manjoj skupini.

14. Vjernici župe Luka hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Malomašnom proštenju u manjoj skupini, bez svećenika.

15. Vjernici župe Mađarevo hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Bartolovskom proštenju u većoj skupini, na broju oko 200—500, sva svećenikom.

16. Vjernici župe Marija-Gorica hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Božjem Licu i Maloj Gospi u manjoj skupini, bez svećenika.

17. Vjernici župe Mihovljan hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj na Trški Vrh o Bartolovskom i, manje, o Malomašnom proštenju u velikom broju (oko 1000), slobodno, ne u procesiji, sa svećenikom.

18. Vjernici župe Moravče hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o svim proštenjima u manjim skupinama (oko 30) i pojedinačno, bez svećenika.

19. Vjernici župe Nadkrižovljan hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Maloj Gospi u većoj skupini, bez svećenika.

20. Vjernici župe Orehovica hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Margaretskom proštenju u većoj skupini u procesiji, sa svećenikom.

21. Vjernici župe Petrovsko hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Božjem Licu u manjoj skupini, sa svećenikom.

22. Vjernici župe Pregrada hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj na sva proštenja u većim skupinama, bez svećenika.

23. Vjernici župe Pušća hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Imenu Marijinom u većoj skupini 500—600 na broju, sa župnikom.

24. Vjernici župe Radoboj hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o svakom proštenju pojedinačno.

25. Vjernici župe Remete hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Maloj Gospi pojedinačno, bez svećenika.

26. Vjernici župe Remetinec hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Bartolovom i Božjem Licu u većoj skupini, sa svećenikom.

27. Vjernici župe Rozga hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Duhovskom i Malomašnom proštenju u manjoj grupi, bez svećenika.

28. Vjernici župe Sv. Ilija hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Božjem Licu i o Malošnom proštenju, bez svećenika.

29. Vjernici župe Sv. Ivan Zelina hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Božjem Licu i o Malošnom proštenju u velikoj skupini, bez svećenika.

30. Vjernici župe Šestine hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Božjem Licu i Maloj Gospi u manjim skupinama, bez svećenika.

31. Vjernici župe Varaždin hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Božjem Licu u maloj skupini, (na broju oko 30), bez svećenika.

32. Vjernici župe Vinica hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Margaretskom proštenju u većoj skupini na broju oko 350—400, sa svećenikom.

33. Vjernici župe Višnjica hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Margaretinju i Bartolovu u manjoj skupini, bez svećenika.

34. Vjernici župe Vugrovec hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Božjem Licu u manjoj skupini, bez svećenika.

35. Vjernici župe Zabok hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o svakom proštenju pojedinačno, a najviše o Bartolovskom.

36. Vjernici župe Zajezda hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj o Margaretinju i o Božjem Licu pojedinačno, bez svećenika.

37. Vjernici župe Petrinja i Sisak hodočaste Jeruzalemskoj Majci Božjoj u manjim skupinama i pojedinačno.

Osim nabrojenih župa hodočaste na Trški Vrh još i ove:

Na Duhovsko proštenje: Brdovec, Čučerje, Bistra, Jakuševac, Sv. Šimun, Markuševac, Cerje, Stupnik, Kraljevec, Klanjec, Veliko Trgovište, Donja Zelina, Sv. Nedjelja, Tuhelj, Sv. Klara, Stenjevec, Sv. Rok-Lupinjak, Sv. Marko, Zagreb, Lovrečina, Osekovo, Sv. Križ.

Na Margaretsko proštenje: Markuševac—Sv. Šimun, Stenjevec, Biškupec, Desinić, Bistra, Jasenje, Voća, Kneginec, Veliko, Trgovište, Zagreb-Sv. Ivan. Čučerje, Ludbreg. Jakuševac, Veliko, Trgovište, Zagreb—Sv. Ivan, Čučerje, Ludbreg, Jakuševac, Vinagora, Tuhelj, Sesvete, Resnik, Sv. Klara, Sv. Rok (Slovenija).

Na Božjelično proštenje: Dubrava (Međimurje), Voća, Brdovec, Marija Bistrica, Bela-Margečan, Klenovnik, Sv. Šimun—Markuševac, Završje, Cerje, Varaždinske Toplice, Sesvete kraj Zagreba, Biškupec, Bistra, Čučerje, Klanjec, Kraljevec na Sutli, Vidovec, Kamenica, Desinić, Zlatar, Ludbreg, Budinšćina, Veliko Trgovište, Sesvečina, Vel. Erpinja, Tuhelj, Hrašćina, Zagreb, Bedenica, Resnik, Vrapče, Petrijanec, Vinagora, Konjšćina.

Na Bartolovsko proštenje: Osekovo, Marija Bistrica, Moslavina, Kamenica, Sv. Klara,, Vrapče, Bukovljan.

Na Malomašno proštenje: Odra, Bistra, Brdovec, Križovljan, Vidovec kod Varaždina, Kamenica, Optuj (Slovenija), Voća, Sv. Barbara, Vrapče, Cerje, Biškupec, Pšec (Slovenija), Maruševac, Samobor, Kapela, V. Bukovec, Ormuž (Slovenija), Zagreb, Kozje (Slovenija), Monts-Berg (Steiermark), Reichenburg, Tuhelj, Leskovac, Brckovljan, Žutolje (Slovenija), Vel. Erpenja, Zagorska Sela, Stenjevec, Sv. Trojstvo (Slovenija), Veliko Trgovište, Zlatar, Kraljevec na Sutli, Sv. Ana (Slovenija(, Sv. Klara, Zbuče (Slovenija), Margečan-Bela, Klenovnik, Sv. Petar (Slovenija), Hrašćina, Desinić, Bizelj (Slovenija), Cvetlin, Preseka, Selnica, Stoperst (Slovenija), Prišlin, Resnik, Kostelj, Hum na Sutli, Polje, Mače.

ZAKLJUČAK:

Prošteništa: vjersko-ćudoredna žarišta i razsadišta

Vjersko-ćudoredni odgoj i izgradnja puka ovise o raznim činbenicima. Pojedinci, osobito oni iz najširih slojeva i skupina, iz redova seljačtva i radničtva, sačinjavaju puk, jezgru narodne zajednice. Svoje prve vjerske spoznaje primaju u obiteljskom domu. Na krilu majčinom i očevom prvi puta čuju o dragom Bogu, o Isusu, Spasitelju, i o Majci Božjoj. U obiteljskoj zajednici vježbaju svoju volju u poslušnosti i radu, postavljajući tako prve temelje svoga značaja. Obiteljski odgoj proširuje škola. U vjerskom pogledu vjeroučitelj. Od veoma su velike i upravo od sudbonosne važnosti bratovštine Kršćanskog nauka i Euharistijske bratovštine. Ove osobito stariju seljačku mužku i žensku mladež iza dovršene pučke škole hrane duhovnom hranom i nastavljaju s pravim katoličkim odgojem. Euharistijska bratovština odgajajući i potičući na često primanje sv. Pričesti, koja smiruje, daje snage i oduševljenje na žrtvu, čini najviše.

Na katolički odgoj, poimanje i orientaciju pojedinaca i čitavih župa utječe također veoma mnogo djelatnost Katoličke Akcije, katoličkih družtava. O katoličkom odgojnom radu doma, škole i katoličkih

organizacija ovisi u daljim posljedicama, kakav će i koliki će kod najširih slojeva i družtvenih skupina biti stupanj poštenja, ćudoređa i vjere uobće. Za podizanje vjere i ćudoređa u narodu osim nabrojenih činbenika osobiti zadatak vrše prošteništa.

U prošteništa dolaze vjernici iz svih krajeva domovine. Dolaze zbog svojih duhovnih potreba. Često puta su prošteništa za one najokorjelije grješnike, koji u svojim župama gotovo nikako ne vrše kršćanske dužnosti, jedina mjesta na kojima novom vatrom duhovnoga života provaljuje posljednja iskrica vjere. Iz prošteništa se gotovo svi vraćaju duhovno okriepljeni i svježi. To je podpunoma razumljivo. Hodočašće, osobito iz udaljenijih mjesta, je težak i naporan put. Već prva nakana, kojom se hodočastnik odlučuje poći do prošteništa, mora biti triezna i ozbiljna. U organiziranim se hodočašćima na putu obavljaju skupne pobožnosti, koje spremaju hodočastnike za onu glavnu pobožnost, zavjet ili zagovor, koji će izvršiti u prošteništu. Središnji dio hodočastničke pobožnosti je iskrena sv. izpovied i sv. pričest. Onih dana, u koje hodočastnici borave u prošteništima, propoviedaju obično ponajbolji i birani govornici. Oni također pružaju hodočastnicima osobitu duhovnu hranu i poticaj. Prošteništa svojim pobožnostima, sv. izpoviedima, sv. pričestima i propoviedima daju vjernicima liepu priliku za neku vrst duhovnih vježbi. Ona su uistinu u pravom smislu vjersko-ćudoredna žarišta i razsadišta.

Prošteništa su od veoma velikog značenja za sva područja narodnoga života. Družtveni život i odnosi počivaju i imaju se odvijati na vječnim zasadama ćudoređa, na praktičnom krepostnom životu. Prošte-

ništa promicanjem ćudoređa promiću i najizpravnije shvaćanje o tome, kako se moramo vladati prema svojim bližnjima.

U svetištu i oko svetišta vidimo sve slojeve družtva. Tu je mlado i staro, mužko i žensko, siromašno i bogato, tu su seljaci, radnici, obrtnici, građani, činovnici, jednom rieči: pripadnici svih zvanja i zanimanja. Svi su oni zajedničari duhovnih dobara, koje primaju u svetištu. Duhovno ih zajedničtvo ne spaja samo u vjerskim stvarima, već ih također zbližuje za međusobne odnose u svakidašnjem družtvenom životu. Kršćanski duh zajedničtva odklanja razredne razlike i oprečnosti, te utire put međusobnoj sukladnosti, slozi i suradnji pojedinaca i staleža. Jedino pak međusobna sloga i suradnja pojedinaca i staleža može obnoviti i učvrstiti poljuljani i poremećeni družtveni poredak. Sloga i suradnja staleža su temeljnica za razvoj narodnoga i državnoga života. Velike te vriednosti pridizanjem i obnavljanjem ćudoređa promiču i razsađuju prošteništa. Sretna su poradi toga u svakom pogledu i od prve važnosti nastojanja, koja idu za tim, da se obnove hrvatska svetišta, osobito Majke Božje Bistričke i Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu. Požrtvovni radnici, koji u današnje doba svoju pažnju i brigu posvećuju obnovi hrvatskih svetišta, čine čast Bogu i, u iztaknutom pravcu, veliku korist Crkvi i hrvatskom narodu. U obnovljenim će hrvatskim svetištima Majka Božja, Kraljica Hrvata, učvrstiti i uzčuvati svojim vjernim Hrvatima nadnaravne milosti katoličanstva i zapadne kršćanske uljudbe te naravne darove prava hrvatske slobode i državne samostalnosti.

Majci Božjoj

Mješov. zbor **(Hodočastnička)** **O. Anselmo Canjuga**

1. Lji - lja - ne bije - li za - gor-skog kra - ja, lje - pši i dra - ži no su - naš-ca sjaj, mi - ri - sni cvije - te vječ - no - ga ra - ja. kra - lji - ce ne - ba, po - moć nam daj!

Pripjev

Maj - či - ce, čuj svo - je dje - či - ce glas, bra - ni i šti - ti nas, mo - li za nas, bra - ni i šti - ti nas, mo - li za nas!
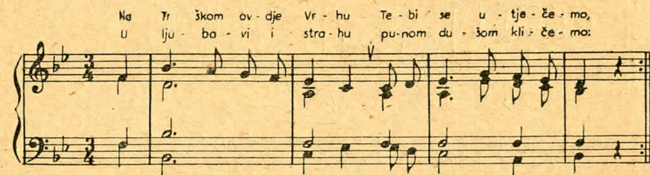
2. Čudesnog kipa milosti cvieće
sipala Ti si na hrvatski dom,
zanosno djeca do Tebe kreću
moleć se Tebi i Sinku Tvom.
Majčice . . .

3. Izpred Tvog kipa drhtavih grudi,
roneći suze mi vapimo svi:
hvala Ti Majko od nas 'vjek budi,
tko će nam pomoć, ako ne Ti?
Majčice . . .
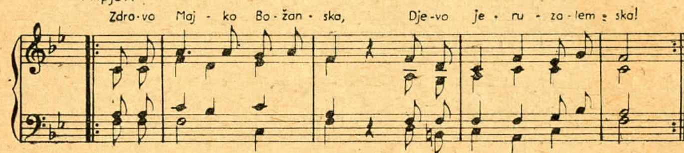
Jeruzalemskoj Majci Božjoj

Stj. Vrabec, učitelj u. m.

Lagano

Pripjev:

2. Pod priestolje tu Tvoje zaufano padamo,
I dižuć ruke svoje, Tebi mi se klanjamo
Zdravo Majko . . .

3. I molitve nam čedne Tebi što donosimo
Usliši daj biedne, ponizno Te prosimo
Mila Majko Jeruzalemska.

LITERATURA:

Album karmelske bratovštine u Krapini.

Celinšćak Josip D. I., Karmelski škapular, Zagreb 1903.

Četrnaest pomoćnika, Zagreb 1915., pretiskano iz »Glasnika sv. Franje«.

Gahs Dr. Aleksandar, Krapinski čovjek i njegovi suvremenici, Zagreb 1928.

Hrvatski biskupi svom Hrvatskom narodu prigodom 1.300 godišnjice njegovih prvih veza sa Sv. Stolicom, Zagreb 1939.

Imovnik zavjetne crkve Jeruzalemske Majke Božje na Trškom Vrhu.

Ivšić Dr. Milan, Seljačka politika, Zagreb 1936.

Majka Božja Jeruzalemska, pretiskano iz kalendara Srdca Isusova i Marijina za god. 1906.

Modestin J., Krapina. Stanojevićeva Narodna Encikl. S. H. S., knj. II.

Ortner Dr. Stjepan. Povjest gradine i trgovišta Krapine, Zagreb 1899.

Szabo Gjuro, Kroz Hrvatsko Zagorje, Zagreb 1939..

Sakač Stj. Krizin D. I., Krapina, Kijev, Ararat, izašlo u Životu god. XXI., 1940. br. 3—4.

Spomenica Državne pučke škole u Krapini.

Spomenica župe sv. Nikole u Krapini.

Šišić Ferdo, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara, Zagreb 1925.

Zercalo Marianszko kipa jeruzalemskoga vu Krapine pod bratovschinum sz. skapulara podignyenoga. Vu Zagrebu 1768.

SADRŽAJ:

str.

Predgovor:

ZA KRST ČASTNI I SLOBODU ZLATNU III

Prvi dio:

KRAPINA NEKADA I DANAS 1
Spomenici iz pradavne prošlosti 2
Pisane viesti o Krapini do danas 6
Slobodno kraljevsko poveljno Trgovište Krapina . . 9
Krapinska župa 17

Drugi dio:

JERUZALEMSKA MAJKA BOŽJA NA TRŠKOM VRHU 22
Kip Jeruzalemske Majke Božje 24
Gradnja zavjetne crkve 30
Opis crkve 39
Kasnije promjene 45
Pomoći i uslišenja 45
Proštenja i hodočastnici 51

Zaključak:

PROŠTENIŠTA: VJERSKO-ĆUDOREDNA ŽARIŠTA
I RAZSADIŠTA 58
Hodočastnička 61
Jeruzalemskoj Majci Božjoj 62

Literatura: 63